

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military Action in Libya

Ramazan BOYALIK*

Abstract

In the UN system, to ensure international peace and security, in international relations, the use of force and the threat of using force other than the UNSC decision to be taken according to the Charter of the United Nations Section VII has been banned, and a ban on intervention in the internal affairs of states has also been imposed. The ban on the use of force, the prohibition of intervention in internal affairs, and their exceptions were constantly discussed, and these issues have been in continuous development with the developments in international law and the documents put forward within the framework of the UN. States have tended to legitimize the use of force and military interventions on various grounds. The most common reasons are self-defense, preventive self-defense, use of force against international terrorism, responsibility for protection, intervention for humanitarian purposes, intervention to protect citizens, and

---

* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi, av.ramazanboyalik@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3232-5673

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

intervention (with consent). This study examines the various aspects of whether it is consistent with international law and invited the intervention of Turkey's sending troops to Libya on Libya's request is evaluated whether according to international law. Intervention by invitation is deemed to be by the law because it is done upon "consent" (invitation/request), which is the basis of international law and the reason for compliance with the law. States may request military assistance from other states when they deem it necessary, and especially in times of conflict. The request must be made by the competent authorities of the states, of their free will and by the procedure. Since the rules that are not the mandatory norm in international law can be decided otherwise and the intervention by invitation does not fall within the scope of the mandatory rule, the interventions that have achieved effective control over the country and are invited by legitimate government officials are by international law. In some cases, interventions made at the invitation of the government, which has lost effective control over the country, but have democratic legitimacy, recognized by the UN and the international community, are also considered legitimate. However, this situation is not explicitly mentioned in written documents/decisions, either Charter of the United Nations Section VII is referred to, or justifications such as protection responsibility are used. According to a detailed review of this case study to send troops to Turkey's Libya, the international

community and the UN-recognized officially by Turkey in Libya Government of National Accord and publicly air, land, and naval support request/invitation to consent due to being made pursuant / invitation, the competent authorities and therefore international law.

Keywords: International Law, Invited Intervention, the Prohibition of the Use of Force, the Prohibition of Intervention in Internal Affairs, the Responsibility to Protect, Humanitarian Intervention, International Terrorism.

Received: 17.12.2020

Accepted: 09.03.2021

Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Türkiye'nin Libya'da Askeri Faaliyetleri

Öz

BM sisteminde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için uluslararası ilişkilerde meşru müdafaa ve Birleşmiş Milletler Antlaşması VII. Bölüme göre alınacak BMGK kararı dışında kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanma tehdidi yasaklanmış ve ayrıca devletlerin içişlerine müdahale yasağı getirilmiştir. Kuvvet kullanma, iç işlerine müdahale yasağı ve bunların istisnaları sürekli tartışılmış, uluslararası hukukta yaşanan gelişmeler ve BM çerçevesinde ortaya konan belgelerle bu konular sürekli bir gelişme içerisinde olmuştur. Devletler, çeşitli gerekçelerle gerçekleştirdikleri kuvvet kullanımını ve askerli müdahaleleri meşrulaştırma eğiliminde olmuşlardır. Bu gerekçelerden en fazla

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

rastlanılanlar, meşru müdafaa, önleyici meşru müdafaa, uluslararası terörizme karşı kuvvet kullanma, koruma sorumluluğu, İnsani amaçlarla müdahale, vatandaşları korumak için müdahale ve davetle (rıza ile) müdahaledir. Bu çalışmada davetle müdahalenin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı çeşitli yönleriyle incelenmiş ve Türkiye'nin Libya'nın talebi üzerine Libya'ya asker göndermesinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Davetle müdahale, uluslararası hukukun temeli ve hukuka uygunluk sebebi olan “rıza” (davet/talep) üzerine yapılması sebebiyle hukuka uygun kabul edilmektedir. Devletler, gerekli gördükleri hallerde ve özellikle çatışma zamanlarında, başka devletlerden askeri yardım talep edebilirler. Talebin devletlerin yetkili makamları tarafından, özgür iradeleri ile ve usulüne uygun olarak yapılması gerekir. Uluslararası hukukta emredici norm olmayan kuralların aksi kararlaştırılabileceğinden ve davetle müdahale de emredici kuralın kapsamına girmediğinden, ülke üzerinde etkin kontrolü sağlamış ve meşru hükümet yetkililerinin özgür iradeleriyle yapacağı davetle gerçekleştirilen müdahaleler uluslararası hukuka uygundur. Bazı durumlarda ülke üzerinde etkin kontrolü kaybetmiş, ama demokratik meşruiyeti olan, BM ve uluslararası toplum tarafından tanınan hükümetin davetiyle yapılan müdahaleler de meşru kabul edilmektedir. Ancak yazılı belgelerde/kararlarda bu durumdan açıkça bahsedilmemekte, ya BMA VII. Bölüme atıf yapılmakta, ya da koruma sorumluluğu

gibi gerekçeler kullanılmaktadır. Çalışmada detaylı incelenen bu duruma göre Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesi, uluslararası toplumun ve BM'nin tanıdığı Libya UMH tarafından Türkiye'den resmen ve alenen hava, kara ve deniz kuvvetleri desteği talebi/davetine istinaden yapılması sebebiyle rıza/davet, yetkili makam tarafından yapılma şartlarına ve dolayısıyla uluslararası hukuka uygun görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Davetle Müdahale, Kuvvet Kullanma Yasağı, İç İşlerine Müdahale Yasağı, Koruma Sorumluluğu, İnsani Müdahale, Uluslararası Terörizm.

GİRİŞ

Dünyanın merkezinde stratejik bir kavşak noktası olan Akdeniz, tarih boyunca çeşitli din, kültür ve medeniyetlerin etrafında şekillendiği; sürekli hakimiyet mücadelesi ve hegemonya savaşlarının yaşandığı bir bölge olmuştur. Enerji, ulaşım ve dağıtım koridoru oluşu, kıyıdaş ülkelerin genel güvenliği, ticari ve askeri trafiğin kavşak noktası olması, XX. yüzyılın başlarında petrol, XXI. yüzyılın başında ise doğalgaz keşifleri sebebiyle Akdeniz'in yakın gelecekte gündemdeki yerini koruyacağı anlaşılmaktadır.¹

Bir Akdeniz ülkesi olarak Libya, stratejik konumu ile tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuş ve son iki yüzyılda petrol ve doğalgaz keşifleriyle daha da önemli bir konuma gelmiştir. 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede diğer Arap ülkelerine de yayılan "Arap Baharı", Şubat 2011'de Libya'ya sıçramış ve Kaddafi Rejimine karşı daha çok ekonomik ve sosyal taleplerin dile getirildiği gösterilerde taleplerin rejim değişikliği ve Kaddafi'nin görevi bırakması yönünde değişerek siyasi bir anlam kazanması ile Libya güvenlik güçleri göstericilere sert karşılıklar vermeye başlamıştır. Göstericilere karşı güvenlik güçlerinin sert müdahalesi gerginliğin artmasına yol açmıştır. 17 Şubat'ta organize edilen "Öfke Günü Gösterileri" ile şiddetlenen

---

¹ Yıldız, Dursun; Tarihi Geçmiş, Stratejik Önemi ve Su sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu, sh. 55 vd.

ve diğer şehirlere sıçrayan gösterilerin güvenlik güçleri tarafından şiddetle bastırılması ve sonrasında çıkan çatışmalar, değişim rüzgârını kısa sürede iç savaşa dönüştürmüştür. Kaddafi rejimini devirme ortak gayesi etrafında birleşen muhalefet, 27 Şubat'ta Ulusal Geçiş Konseyi'ni (UGK) kurmuştur. UGK, bir yandan ülke içindeki muhalif grupları tek bir platform altında birleştirirken diğer yandan da uluslararası kamuoyu ve kuruluşlarla muhalefeti temsilen ilişkiye geçmiştir. UGK, adil seçimlerin yapılması, yeni bir anayasanın hazırlanması, çeşitlilik ilkesine dayalı bir siyasal sistemin kurulması vb. maddeleri içeren bir yol haritası açıklamıştır. Ülkede çatışma ortamının başlaması ile birlikte, Libya'da olası bir katliamın veya iç savaşın önüne geçmek için, uluslararası toplumun harekete geçmesi gerektiği yönünde uluslararası kamuoyu oluşmuştur.²

26 Şubat 2011'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 1970 sayılı kararıyla Libya'da devam eden şiddetin durdurulmasını, Libya yönetiminin gerekli önlemlerin alınmasını ve insan haklarının korunmasını, yabancılara ve mülkiyetlerine zarar verilmemesini, medya üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasını, insani yardımlara izin verilmesini talep etmiştir.³

---

² Bölme, Selin M. – Ulutaş Ufuk - Özhan, Taha – Küçükkeleş, Müjge (Haz.), Rapor: Libya'da Dönüşüm Sancıları, Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2011, s.21-24. <https://www.setav.org/libyada-donusumun-sancilari/>

³ [https://undocs.org/S/RES/1970\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/1970(2011)), 26 Şubat 2011, s.2, parag.16/1 ve 16/2-a-b-c-d. (E.T. 14/11/2020)

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

BMGK, 1970 sayılı kararına uyulmamasının ardından, 1973 sayılı kararı almış ve üye devletlerce Libya’da askeri müdahale de dahil tüm önlemlerin alınmasına izin vermiştir. Kararda Libya hava sahası uçuşa yasak bölge ilan edilmiştir.⁴

ABD, AB ve Arap Birliği üyesi ülkeler, Kaddafi güçlerinin sivil isyancılara yönelik saldırısını Birleşmiş Milletler (BM)’nin verdiği yetki çerçevesinde durdurmak üzere Libya’ya yapılacak askerî müdahaleyi görüşmek için Fransa’nın başkenti Paris’teki Elysee Sarayı’nda 19 Mart 2011’de toplanmıştır. Aynı gün NATO’nun karar organı Kuzey Atlantik Konseyi de Libya’daki uçuş yasağına yönelik askerî planları görüşmek üzere yaptığı “olağanüstü” toplantısında NATO’nun, Paris zirvesinin sonuçlarına göre pozisyon alacağına altını çizmiştir. Zirve sonrasında yayımlanan ortak bildiriye, BMGK’nin 1973 sayılı kararı hatırlatılarak *“Libyalılara, ülkelerini yeniden inşa etmelerinde, bu ülkenin egemenliği ve toprak bütünlüğünü tamamiyle saygı çerçevesinde yardım etmeyi sürdürüleceği”* belirtilmiştir. Ortak bildirinin açıklanmasının hemen ardından “zirve devam ederken” Fransa savaş uçaklarıyla bombardımana başlamış ve ardında Amerikan ve İngiliz savaş gemileri ile denizaltıları da başkent Trablus ve Misrata çevresindeki hava savunma sistemlerini vurmuştur. Koalisyon güçlerinin yürüttüğü operasyonun BM kararının maksadını ve sınırlarını aştığı

---

⁴ [https://undocs.org/S/RES/1973\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/1973(2011)), (E.T. 14/11/2020)

yönündeki eleştiriler sonrasında, 27 Mart'tan itibaren BMGK'nın Libya hakkında aldığı kararların NATO tarafından yerine getirilmesine karar verilmiştir. 22 Ağustos'ta başkent Trablus'un ele geçirilmesi ve daha sonra Kaddafi'nin öldürülmesinin ardından NATO, operasyonlarını 31 Ekim'de sona erdirmiştir.⁵

Türkiye, Libya'daki krizin çözümünün, Libya içinde ve Libyalılar tarafından barışçıl yollarla gerçekleştirilmesine fırsat verilmesini savunmuş, fakat Kaddafi Yönetimi'nin uzlaşmayan tutum izlemekte diretmesi, sivil halka yönelik orantısız güç kullanımını arttırması ve çatışmaların tırmanması üzerine “görünür ihtiyaç, uluslararası meşruiyet ve bölgesel katılım” şartlarının yerine gelmesi halinde uluslararası çabaların desteklenmesi ve bunlara katkıda bulunulması yönünde tutum izlemiştir. Bu tutumdan hareketle, Türkiye silah ambargosunun uygulanması için gerçekleştirilen NATO operasyonuna muharip olmayan unsurlarıyla katkıda bulunmuştur. Türkiye, Libya sorununa siyasi çözüm arayışlarını koordine etmek amacıyla oluşturulan Libya Temas Grubunun çalışmalarına en başından itibaren aktif biçimde katılmıştır. Libya'da muhalif unsurların oluşturduğu Bingazi merkezli Ulusal Geçiş Konseyi'ni son Libya Temas Grubu toplantısının yapıldığı 25 Ağustos 2011 tarihinde “Libya Devleti'nin ve halkının tek temsilcisi” olarak tanımıştır. Türkiye, Trablus'un Geçiş Konseyi'nin denetimine geçmesinin

---

⁵ <https://www.milliyet.com.tr/dunya/libyaya-bombardiman-basladi-1366410>
(Erişim Tarihi : 14/11/2020)

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

ardından 2 Eylül 2011 tarihinde Trablus'a Büyükelçi gönderen ilk ülke olmuştur.⁶

NATO'nun sürece müdahil olması ve askerî operasyonların komutasını almasıyla beraber, ittifak üyesi Türkiye'nin sorumlulukları gündeme gelmiştir. Her ne kadar Türkiye askerî bakımdan Libya'ya yönelik bir harekâta muharip olarak katılmayacağını beyan etmişse de Libya'ya yönelik silah ambargosunu denetleyecek NATO deniz gücünde Türk Silahlı Kuvvetleri unsurlarının görev alacağını belirtmiştir. Bu bağlamda, Anayasa'nın 92. maddesi gereğince çıkarılan tezkere TBMM Genel Kurulu'nda 24 Mart 2011 tarihli birleşimde kabul edilmiştir.⁷

Libya'da 17 Şubat 2011 devrimini takip eden süreçte, yeni bir Anayasa temelinde demokratik kurumların inşa edilmesine yönelik çabalar neticesinde Libya toplumunun tüm kesimlerinin katılımıyla 2014-2015 döneminde BM kolaylaştırıcılığında yürütülen siyasi diyalog süreci neticesinde 17 Aralık 2015

---

⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu s. 45-46.

<http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2011faaliyetraporu.pdf>

⁷ Tezkere ile ““BMGK tarafından alınan 26 Şubat 2011 tarihli ve 1970 sayılı karar ile 17 Mart 2011 tarihli 1973 sayılı kararda kayıtlı hüküm ve çağruları dikkate alarak ve mezkur kararlar çerçevesinde Libya'da istikrar ve güvenliğin yeniden tesisine yönelik uluslararası çabalara çok boyutlu katkıda bulunmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurtdışına gönderilmesi” kararlaştırılmıştır. Kuşoğlu, Baran, (2012). Libya: Arap Baharı'na NATO “Katkısı” Yasama Dergisi, (22), 99-118.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54523/743144>

tarihinde Libya Siyasi Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma uyarınca kurulan Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) BM tarafından ülkenin tek meşru hükümeti olarak tanınmıştır. 2014 yılından itibaren oturumlarını Libya'nın doğusundaki Tobruk kentinde gerçekleştiren Temsilciler Meclisi'nin Libya Siyasi Anlaşması uyarınca geçiş dönemi boyunca yasama organı olarak görevini yürütmesi öngörülmüştür. BMGK Başkanlık açıklamasıyla Libya Siyasi Anlaşması'nın geçiş süreci boyunca geçerliğini koruyacağı teyit edilmiştir. BM Genel Sekreterinin Libya Özel Temsilcisi Ghassan Salamé tarafından 20 Eylül 2017 tarihinde New York'ta açıklanan Eylem Planı'yla, Libya Siyasi Anlaşması'nın tadil edilmesinin ardından 3 kişilik yeni Başkanlık Konseyi oluşturulması, yürütmenin yeniden yapılandırılması, kapsamlı diyalog ve uzlaşma için bir ulusal konferans toplanması, anayasa referandumu ve ardından Başkanlık ve Parlamento seçimlerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.⁸

Türkiye, 2014 yılı sonundan itibaren Libya'da ortaya çıkan diyalog sürecini desteklemiştir. Bu sürecin sonunda nihai hale getirilen Libya Siyasi Anlaşması 2015 yılının Aralık ayında T.C. Dışişleri Bakanı'nın katıldığı törende imzalanmıştır. İki yıllık bir geçiş dönemi öngören anlaşma uyarınca kurulan Başkanlık Konseyi 2016 Mart ayında görevine başlamıştır.

---

⁸ <http://www.mfa.gov.tr/libya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (E.T. 27/12/2020)

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Başkanlık Konseyi, BMGK'nin 2259 sayılı kararıyla ülkenin tek meşru icra organı olarak tanınmıştır.⁹

Türkiye Libya'da kalıcı barış, istikrar ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlanması ve karşılıklı yarar temelinde mümkün olan tüm alanlarda Libya ile ilişkilerin geliştirilmesi için, UMH'yle 27 Kasım 2019 tarihinde "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması" ve "Güvenlik ve Askeri İşbirliği" Mutabakat Muhtıraları imzalamıştır. Bu muhtıralar her iki ülkenin iç hukukuna göre gerekli işlemler yapılarak yürürlüğe konmuştur. Bu anlaşmalarla Türkiye, 2000'li yılların başından itibaren GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail'in kendi aralarında yaptıkları işbirliği ile Türkiye'nin jeopolitik olarak kuşatılması, Doğu Akdeniz'de dar bir alana sıkıştırılması ve bölgede doğalgaz kaynaklarındaki haklarından dışlanmasına yönelik çabalarını boşa çıkarmayı amaçlamıştır.¹⁰

Libya UMH, 26 Aralık 2019 tarihinde Türkiye'den resmen hava, kara ve deniz desteği talebinde bulunmuştur.¹¹ Bunun üzerine, hükümet tarafından Libya'ya asker gönderme tezkeresi TBMM'ye sevk edilmiş ve Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca

---

⁹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (E.T. 27/12/2020)

¹⁰ GKRY, 2003'te Mısır, 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları imzalamıştır.

¹¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50916844> (E.T. 27.12.2020)

bir yıl süreyle izin verilmesine ilişkin tezkere TBMM'nin 2 Ocak 2020 tarihli 41'inci birleşiminde kabul edilmiştir.¹²

Bu çalışmamızda, öncelikle uluslararası hukukta davetle müdahale çeşitli yönleriyle incelenecek ve neticede Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin uluslararası hukuk bakımından durumu tartışılacaktır.

DAVETLE MÜDAHALE

Davetle müdahale, davet eden hükümetin kendi ülkesi sınırları içinde gerçekleşen iç silahlı çatışmaya müdahale için yabancı devletten yardım istemesi durumudur.¹³ 1999 yılında, davetle müdahalenin hukuki açıdan kapsamlı bir biçimde tetkik

---

¹² Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca bir yıl süreyle izin verilmesine dair bu kararda Hafter kontrolündeki "sözde Libya ulusal ordusu dış güçlerden de aldığı destekle saldırılarını sürdürdüğü; sivilleri ve sivil altyapıyı da hedef alan bu saldırılar nedeniyle Libya'da insani durum giderek kötüleştiği; çatışmaların DEAŞ ve El-Kaide gibi terör örgütlerinin eylemleri için uygun ortam oluşmasına da sebebiyet vereceği; Libya toprakları ve karasularının Akdeniz üzerinden gerçekleştirilen uluslararası insan ve göçmen kaçakçılığında da kullanılmakta olduğu; bu gelişmelerin, Libya'ya ilaveten Türkiye dâhil tüm bölge için de tehdit oluşturmakta olduğu; sözde Libya Ulusal Ordusuna bağlı unsurların, Libya'da faaliyet gösteren Türk şirketleri, Libya'da ikamet eden Türk vatandaşları ile Akdeniz'de seyreden Türk bandıralı gemiler gibi Türk çıkarlarının hedef alınacağı yönünde açıklamalarda bulunduğu; sözde Libya Ulusal Ordusunun saldırılarının durdurulmaması ve çatışmaların yoğun bir iç savaşa dönüşmesi halinde Türkiye'nin gerek Akdeniz havzasındaki gerek Kuzey Afrika'daki çıkarlarının da olumsuz yönde etkileeneceği" belirtilmiştir.
https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1238.html (E.T. 31/12/2020)

¹³ Albayrak, Gökhan, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği, 2013, s. 3.
http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/24407633.pdf

edildiği bir çalışmada, hükümetin davetiyle olduğu kabul edilen altmış müdahale incelenmiş ve bunların kırkının meşru hükümet tarafından yapıldığı sonucuna varılmış ve bu nedenle “tanınmış hükümetin davetiyle yapılan müdahalelerin meşruiyetinin bir uluslararası ilişkiler realitesi olduğu” ifade edilmiştir.¹⁴ Davetle Müdahale kavramı “kuvvet kullanma” ve “müdahale” kavramlarını içerdiğinden öncelikle uluslararası hukukta bu kavramlara ilişkin düzenlemeleri inceleyip, sonrasında “davetle müdahalenin” unsurlarını ele alacağız.

1. Kuvvet kullanma (Yasağı)

Uluslararası toplumun hukuk düzeni olan uluslararası hukuktan beklenen temel işlevlerden birisi de uluslararası toplumda barışı sağlamaktır.¹⁵ Bu nedenle uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmayı yasaklamak; kuvvet kullanmaya izin verilen istisnai durumlarda ise kuvvet kullanmaya ilişkin kuralları tespit etmek bakımından uluslararası hukuka ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁶ Uluslararası hukukta kuvvet kullanılmasının yasaklanmasına ilişkin Tarihi süreçte; Milletler Cemiyeti (MC) Misakı’nda savaş bir bütün olarak yasaklanmamış yalnızca meşru ve meşru

---

¹⁴ Tunç, Abdullah. (2015) Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 7-8.

¹⁵ Acer, Yücel – Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukuk, Seçkin Yayınevi, 11. Baskı, Ankara 2020, s. 327.

¹⁶ Bozkurt, Enver, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, Asil Yayıncılık, 2007, s.6

olmayan savaş ayrımı ortaya konarak devletlere savaşa başvurmama konusunda yükümlülükler getirilmiştir. 27 Ağustos 1928 Briand-Kellogg Paktı ile “ulusal politikanın bir aracı olarak” savaş açık bir şekilde yasaklanmakla birlikte savaşa varmayan kuvvet kullanma yolları anılan yasağın kapsamı dışında kalmıştır. Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını “ilke olarak evrensel düzeyde yasaklayan” ilk antlaşma ise BMA’nın 2/4. Maddesidir.¹⁷

II. dünya Savaşı sonrasında, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasını sağlayacak evrensel nitelikli bir uluslararası örgütün oluşturulmasının gerekliliği hususundaki fikir birliği,¹⁸ BM ve BMA çerçevesinde oluşturulan sistemin kurulmasıyla sonuçlandı. Günümüzde uluslararası hukuk alanında büyük ölçüde BM’in etkinliği hissedilmektedir. Bu amaçlar çerçevesinde oluşturulan BMA’nın¹⁹ bir çok maddesinde, devletler arasında çıkan uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, belirlenen istisnalar dışında kuvvet kullanılmaması yolunda düzenlemeler yapılmış; kuvvet kullanma ve çıkacak problemlerde devletlerin izleyecekleri yollar, belli kurallara bağlanmıştır. BMA’da taraf

---

¹⁷ Bozkurt, (2007), s. 8-11.

¹⁸ Bozkurt, (2007), s. 12.

¹⁹ BMAnın tüm maddeleri için bkz. Bozkurt, Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, ikinci Baskı, Ankara 1999 s 518 ve de bundan sonraki maddeler için bu bölümde tek tek atıf yapılmayacaktır. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (E.T. 02.12.2020)

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

devletler, taraf oldukları uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma ve kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınmayı kabul etmişlerdir.²⁰

BMA'nın 1. maddesinde BM'nin amaçları sayılmış ve 2. maddesinde de bu amaçları gerçekleştirmek için kabul edilen ilkeler belirlenmiştir. Antlaşmanın 2/3. maddesinde teşkilatın üyelerinin *“milletlerarası mahiyetteki uyuşmazlıklarını milletlerarası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye koymayacak şekilde Barış yolları ile”* çözecekleri belirtilmiştir. Antlaşmanın 33. maddesinde ise uyuşmazlıkları çözmek için başvurulabilecek yöntemler belirtilmiştir.²¹

BMA'nın VI. Bölümünde uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için izlenecek yöntemler düzenlenmiştir. Burada devletlere aralarındaki uyuşmazlıkların çözülmesi noktasında hareket serbestisi getirilmiş, devletlerin aralarındaki uyuşmazlıkları kendi seçecekleri yollarla çözmesi teşvik edilmiştir. Uyuşmazlıkların BMA çerçevesinde çözümü ise son çare olarak kabul edilmiştir.²² Ayrıca gerek m. 2/4 hükmü ve

---

²⁰ Bozkurt, (2007), s.5-6.

²¹ Madde 33 : *“Süreğitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır. Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde, tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.”*

²² Bozkurt, (2007) s.17.

gerekse Manila Bildirisi'ne göre, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü usulünün başarısız olması, uyuşmazlığa taraf devletlerin kuvvet kullanmasına ya da tehdidine izin vermemektedir. BM sistemi bu yönüyle barışçıl yollarla çözüm arayışları başarısızlığa uğradığında savaşa izin veren MC Misaki'ndan ayrılmaktadır.²³

Kuvvete başvurma konusunda BMA hükümlerinin en önemlisi m. 2/4'te düzenlenmiştir. Maddeye göre:

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

BMA m. 2/6'da ise“ BM'nin üye olmayan devletleri de uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlayacağı” ifade edilmektedir. Davetle müdahalenin hukuki ve meşru olup olmadığını tespit edebilmek için öncelikle BMA m. 2/4'te yer alan kuvvet kullanma yasağının istisnaları, içeriği, niteliği ve kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Ancak bunlar belirlendikten sonra davetle müdahalenin hukuki ve meşru olup

---

²³ Başeren, Sertaç Hami.; Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara 2003, s.53.

olmadığı tespit edilebilecektir. Bu nedenle aşağıda kuvvet kullanma yasağının belirtilen özellikleri incelenecektir.

1.1. Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnaları

Yukarıda açıklandığı üzere, BMA sisteminde savaşa varmayan kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidi yasaklanmış, ancak istisnai durumlarda kuvvet kullanılmasına izin verilmiştir. Davetle müdahalenin uluslararası hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesi bakımından yasağın istisnalarının da incelenmesi gerekmektedir.

1.1.1. Meşru Müdafaa Hakkının Kullanılması

Meşru müdafaa hakkı, BMA'nın 51. maddesinde düzenlenmiştir.²⁴ Buna göre, BM'ye üye devletlerden birisine karşı silahlı bir saldırı gerçekleştirilmesi durumunda, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, bireysel veya kolektif olarak meşru müdafaa hakkı bulunmaktadır. BMA m. 51'le getirilen "ortak" meşru müdafaa hakkı, BMA'nın meşru müdafaa hakkını geliştirdiği

---

²⁴ BM Antlaşması Madde 51: *"Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya (armed attack) hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez."*

yönlerden biri olarak kabul edilmektedir.²⁵ Üye devletin bu hakkını kullanırken aldığı önlemleri BMGK'ne bildirmesi gerekmektedir. Maddeye göre, meşru müdafaa hakkının kullanılması, BMGK'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.

Devletlerin kendilerini dış güçlere karşı korumak için silahlı kuvvet kullanma hakkı, oldukça yerleşik bir uluslararası teamül hukuku kuralıdır. Ayrıca, yukarıda belirtilen BMA m. 51 “*doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkı*”nın yasağın istisnası olduğunu açıkça belirtmiştir. Nikaragua davasında Uluslararası Adalet Divanı (UAD), ortak meşru müdafaa hakkının teamül hukukunda var olduğunu vurgulamış; ancak söz konusu hakkın kullanılmasının hem ilgili devlet tarafından bu devletin silahlı bir saldırının mağduru olduğuna dair (bu hakkın kullanılması) öncesinde yapacağı bir bildiriye, hem de “mağdur devletin yardım amacıyla yapacağı bir talebe” bağlı olduğunu da eklemiştir.²⁶ Dolayısıyla, ortak meşru müdafaaya davet edilen devlet, yardıma gittiği devlet ülkesinde onunla birlikte kuvvet kullanabilir, ama üçüncü devlet ülkesinde kuvvet kullanamaz. Ancak bu görüş, yardım talep eden devletin meşru hükümeti kabul ettiği takdirde zaten başka bir devlet ülkesine

---

²⁵ Keskin, Funda, Mülkiyeliler Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 56.

²⁶ Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Çev. Yücel Acer vd. (Ankara: TÜBA, 2018), , s. 835

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

girip kuvvet kullanabileceği, bunun için ortak meşru müdafaa hakkını kullanmasına gerek olmadığı, divan kararlarının bu yönden yetersiz olduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir. Ortak meşru müdafaa, mağdur devletin uğradığı saldırı sonrası yapacağı çağrı/davet; daha önce yapılmış bir antlaşma veya savunma amaçlı kurulan bir örgüte dayanılarak yapılabilir.²⁷

Meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için iki unsurun varlığı gerekmektedir. Bunlardan birincisi “gereklilik unsuru”dur. Gereklilik, saldırının durdurulabilmesi için, başka çare kalmaması ve kuvvet kullanılmasının zorunlu olmasıdır. “Orantılılık ise, meşru müdafaanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen karşı saldırının, diğer devletin saldırısıyla orantılı olmasıdır. Çünkü meşru müdafaanın amacı var olan hukuki durumu korumak, bozulmuşsa eski duruma getirmektir. Bu nedenle Meşru müdafaa hakkını kullanan devletin, saldırının durdurulması için yetecek kadar kuvvet kullanması gerekir. 1991’de yaşanan Körfez krizinde BMGK’nın iznine dayanarak müttefik kuvvetlerin meşru müdafaa hakkına dayanarak gerçekleştirdiği kuvvet kullanımının orantılılık ilkesine uygun olmadığı dile getirilmiştir.²⁸

---

²⁷ Keskin, s. 57-58.

²⁸ Bozkurt, (2007), s. 57-58.(Çünkü kuvvet kullanımı Kuveyt’le sınırlı kalmamış ve Irak içlerine kadar uzanmıştır.)

Madde metninden de anlaşıldığı üzere, meşru müdafaa hakkı devletin “*silahlı bir saldırıya hedef olması halinde ve Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek*” devletlere tanınan istisnâ ve geçici nitelikte bir haktır.

Dolayısıyla, devletlere tanınan “*doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkı*” çerçevesinde saldırıya uğrayan devletin *ortak meşru müdafaa hakkına* dayanarak yapacağı talebi üzerine gerçekleştirilecek müdahale uluslararası hukuka uygun olacaktır. Libya’nın BM tarafından tanınmış temsilcisi UMH tarafından, Hafter’e bağlı Libya Ulusal Ordusu’nun Trablus’a saldırısı nedeniyle yapılan yardım çağrısı neticesinde Türkiye’nin, sivillerin korunması ve insani trajedinin önüne geçilmesi amacıyla Libya’ya asker göndermesinin de bu yönden hukuka uygun olduğu söylenilebilir.

1.1.2. BMA’nın VII. Bölümü Kapsamında BMGK Kararı ile Kuvvet Kullanılması

Kuvvet kullanmanın diğer istisnası BMA’nın VII. Bölümü kapsamında alınan bir kararla kuvvet kullanılmasıdır. BMGK, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi, bozulması veya uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir saldırının bulunması halinde, VII. Bölüm kapsamında alacağı bir kararla, kuvvet kullanılmasına karar verebilir. Bu durumların

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

varlığı halinde BMGK öncelikle, m. 39 gereğince uluslararası barışın bozulduğu veya tehdit edildiği ya da bir saldırı fiilinin varlığı konusunda durum tespiti yapar. Burada konseye iki fonksiyon verilmiştir. Birincisi, barışa veya barışı bozmaya yönelik tehditleri veya saldırganlığı belirlemek; ikincisi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunmak veya 41. ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırmaktır. Uluslararası barışın korunması ve tehdidin giderilmesi için, 41. maddede düzenlenen ekonomik (ambargo, abluka, vb.) ve diplomatik (diplomatik ilişkilerin kesilmesi, üyelikten çıkarma, vb.) nitelikli zorlayıcı tedbirlere başvurulabilir. Zorlayıcı tedbirlerin yetersiz kaldığı ya da etkili olmayacağı durumlarda, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi için, 42. maddede düzenlenen askeri tedbirlerin alınmasına karar verir. Güvenlik Konseyi'nin hangi kriterlere göre uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğuna ya da tehdit edildiğine karar vereceği belirli değildir. Konseyin takdir yetkisi oldukça geniştir. Ancak, BM Genel Kurulu'nun, 1950 yılında aldığı bir kararla, bu yetkinin uygulanma prosedüründe değişikliğe gidilmiştir. Buna göre, BMGK'nin veto nedeniyle uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin görevlerini yerine getiremediği durumlarda, genel kurul olağanüstü toplanarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da restore edilmesi için askeri kuvvet kullanımı da dahil çeşitli

tedbirlerin alınmasını üye ülkelere tavsiye edebilecektir. Karar, genel kurulun bu yetkisini barışın tehdit edilmesi barışın bozulması ya da saldırı durumlarında kullanacağını belirtmektedir²⁹

BMGK, 1970 (2011) sayılı kararıyla Libya'daki olayların uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu tespit etmiş ve 1973 (2011) sayılı kararıyla da barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiğini belirterek Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ilan etmiş ve devletlere Libya'da sivilleri korumak için "gerekli her türlü önlemi" almak için izin vermiş ve çağrı yapmıştır. BMGK bu kararlarında koruma sorumluluğuna vurgu yapmıştır.³⁰ Bu çerçevede Libya'ya müdahalede bulunulmuş ve müdahale Kaddafi Rejimi'nin devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Daha sonra, yukarıda özetlenen gelişmeler neticesinde kurulan UMH, BM tarafından tanınmış ve Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu tarafından Trablus'a saldırı düzenlenmesi neticesinde Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Türkiye'nin, Libya'ya asker göndermesinin temel gerekçelerinden birisi de

---

²⁹ Bozkurt, (2007) s. 25 vd.; Acer – Kaya, s. 339 vd.; <http://www.tuicakademi.org/uluslararasi-hukukta-guc-kullanimi/> (E.T. 15/11/2020)

³⁰ Karaoğlu, Ali Osman, Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6 (1), Bahar 2019, s. 200 vd.; Ertuğrul, Ümmühan Elçin, Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 2; s. 446 vd. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_2_13.pdf

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

sivillerin korunması ve insani trajedinin önüne geçilmesidir. Bu nedenle, konumuzla doğrudan ilgili olmamakla birlikte, kanaatimizce hem uluslararası camiada tanınmış hükümet tarafından yapılan davet ve hem de BMGK'nin halen geçerli olan kararları ve kararlarda vurgu yapılan "Koruma Sorumluluğu Doktrini" çerçevesinde düşünüldüğünde Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesi bu yönden de uluslararası hukuka uygundur.

1.2. Yasağın İçeriği, Niteliği ve Kapsamı

Bu bölümde hangi tür kuvvet kullanmanın BMA m. 2/4'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağının kapsamına girdiği, yasağın emredici norm olup olmadığı, kapsamı, yasağın ihlali sayılabilecek şekilde anlaşma yapmanın mümkün olup olmadığı, davetle müdahalenin bu yasak kapsamına girip girmediği gibi sorulara cevap aranacaktır.

1.2.1. İçeriği

BMA 2/4 ile kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidi yasaklanmıştır. Genel kabule göre, siyasî veya ekonomik baskı yapılması bu maddenin kapsamı dışındadır. BMA'nın hazırlık çalışmaları da bu görüşü desteklemektedir.³¹ Antlaşmanın giriş

---

³¹ Ekvator'un moral ya da fiziksel güç önerisi, İran'ın dolaylı veya doğrudan karışmanın eklenmesi önerisi ve Brezilya'nın ekonomik zorlamaları da yasak kapsamına alma önerisi Antlaşmanın hazırlık konferansında m. 2/4'ün tartışılması sırasında reddedilmiştir.

kısımında belirtilen “silahlı gücün ortak yarar hariç kullanılmamasını güvence altına almak” amacı da bunu teyit etmektedir. Antlaşmanın 44. maddesinde kuvvet kullanılması ve silahlı kuvvet terimlerinin birlikte yer alması da kuvvet terimiyle silahlı kuvvetin kastedildiğini ortaya koymaktadır.³² Ekonomik ve siyasî baskı, barışa yönelik tehdit olarak veya BM’nin amaç ve ilkelerine aykırı bir eylem olarak değerlendirilebilir. Ancak kuvvet kullanma yasağı kapsamında değerlendirilemez.³³ BMA’nın giriş kısmından ve hazırlık çalışmalarından da anlaşıldığı üzere esasen kuvvet kullanımı ile “silahlı kuvvet kullanımı” kastedilmektedir. BMA m. 2/4’ü açıklayan 1970 Dostça İlişkiler Bildirisi de yalnızca silahlı kuvvet kullanılması üzerinde durmaktadır.³⁴

BMA m.2/4’te hukuka aykırı kabul edilen kuvvet kullanma kavramı içinde yer alan fiiller “saldırı”, “silahlı saldırı”, “kuvvet kullanılmasını içeren diğer fiiller” ve “doğrudan ya da dolaylı olarak kuvvet kullanılmasını içeren müdahale/karışmalar” olarak sınıflandırılabilir. Bu kavramlar arasında önemli derecede bir örtüşme söz konusudur. Müdahale, kuvvet kullanılmasını içeren diğer fiilleri; bu fiiller saldırıyı; saldırı da silahlı saldırıyı kapsar. Bir devletin diğerine kuvvet kullanarak müdahalesi,

---

³² Başeren, s. 61; Keskin, s. 35-36.

³³ Aslan, Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Beta Yayınları, 8. Baskı, 2015, s.144; Acer-Kaya, (2020), s. 335.

³⁴ Keskin, s. 36

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

kullanılan kuvvetin yoğunluk kazanmasıyla kuvvet kullanma, saldırı ve silahlı saldırı şekline dönüşebilir.³⁵

Silahlı saldırı, BMA m. 51’de meşru müdafaa hakkının ön koşulu olarak sayılmıştır. Maddeye göre BM üyelerinden birinin silahlı saldırıya hedef olması durumunda, BMGK uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkını kullanabilir. Ancak, m. 51’de ve diğer maddelerde silahlı saldırının tanımına yer verilmemiştir.³⁶

UAD’nın Nikaragua kararında, “silahlı saldırı”nın, m. 2/4’teki kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinden daha dar anlam ifade ettiği belirtilmekte, her silahlı saldırının m. 2/4’e aykırı olmakla birlikte; bir eylemin silahlı saldırı kapsamına girmesi için mutlaka büyük ve yoğun ölçekli ve ciddi etkisinin olması şartı aranmaktadır. UAD’nın “silahlı saldırı” tanımı bağlamında ortaya koyduğu bir diğer kıstas ise, düzenli veya düzensiz güçler kullanılarak gerçekleştirilen eylemlerin yoğunluk derecesine (degree of gravity) ilişkindir. Buna göre, söz konusu eylemin mutlaka “yoğunluk” ve “etki” eşliğine sahip olması gerekmektedir. Açık bir tanımlaması olmayan ve bu haliyle

---

³⁵ Başeren, s. 91, 100.

³⁶ Başeren, s. 91-92.

göreceli nitelik arzeden yoğunluk kavramının, her bir somut olayda, o olaya özgü olarak irdelenmesi gerekmektedir.³⁷

Bu fiillerden saldırı ise, BMA VII. Bölüm 39. maddede yer almaktadır. Antlaşma maddelerinde saldırının tanımı yapılmamış, ancak 14 Aralık 1974 tarih ve 3314 sayılı “Saldırının Tanımına İlişkin BM Genel Kurulu Kararı”nda saldırının tanımı yapılarak hangi fiillerin saldırı teşkil ettiği sayılmıştır. Kararın birinci maddesine göre saldırı, “*bir devletin diğer bir devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya işbu tanımda belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanmasıdır.*” Üçüncü maddede saldırı olarak kabul edilen fiiller sayılmıştır. Dördüncü maddede ise, sıralanan eylemlerin tüketici nitelikte olmadığı belirtilerek BMGK’nin BMA hükümleri kapsamında saldırı oluşturacak diğer eylemleri saptama yetkisine sahip olduğu hükme bağlanmıştır.³⁸

Yukarıdaki tanıma ve verilen örneklere göre, saldırı ve silahlı saldırı kavramları arasında fark gözetilmediği söylenebilir. Ancak, silahlı bir saldırı aynı zamanda saldırı niteliğinde olabilirken, her saldırı silahlı saldırı niteliğinde olmayabilir.³⁹ Çünkü silahlı saldırı, saldırı kavramından daha dar bir anlamı

---

³⁷ Balık, Gürcan, "Anayasa'da Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Haller Sorunu" . Uluslararası İlişkiler Dergisi 12 (2015): 47-71, s. 52-53.

³⁸ Gündüz s.141-142; Başeren, s. 92.

³⁹ Bozkurt, (2007), s. 56.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

ifade etmektedir. Aynı şekilde silahlı saldırı kavramı, m. 2/4'te yer alan kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidine oranla daha dar bir anlama sahiptir. Silahlı saldırı bir kuvvet kullanımını gerektirdiği halde, kuvvet kullanma yasağını ihlâl eden her durum "silahlı" bir saldırı niteliğinde olmayabilir. Dolayısıyla m. 2/4'te yasaklanan her tür kuvvet kullanma veya kullanma tehdidi 51. madde anlamında silahlı saldırı teşkil etmez. Silahlı saldırının varlığından söz edebilmek için ciddi düzeyde bir kuvvet kullanımının ve bunun yol açtığı hasarın söz konusu olması gerekmektedir. Bu nedenle, düzenli silahlı birliklerin müdahil olduğu küçük çaplı sınır ihlalleri kuvvet kullanma yasağına aykırı olmakla birlikte bir silahlı saldırı olarak kabul edilmemektedir.⁴⁰

Silahlı saldırı eşiğini karşılamayacak bir müdahaleyle karşılaşacak devletin, hukuken hangi karşı tedbirleri alma hakkının bulunduğu veya bu tedbirlerin kuvvet kullanma yasağına girip girmediği tartışmalıdır. UAD kararlarında bu konuya bir açıklık getirilmemiştir. Bunun temel nedeni, BMA m. 2/4 ile m. 51 arasında bir gri alan bulunmasıdır. Silahlı saldırı eşiğine varmayacak şekilde bir askeri müdahaleyle karşılaşacak bir devlet, meşru müdafaa hakkından yararlanamayacağına göre, silahlı zararlar-karşılık (armed reprisals) şeklinde kuvvet kullanımını önlemlerine başvurduğunda, devletlerin savaşa

---

⁴⁰ Başeren, s. 92-93; TOSUN, Fatih; "Uluslararası Hukuk'ta "Kuvvet Kullanma ve Karışma" Kavramlarının Değişen Anlamı", Güvenlik Stratejileri Dergisi, S. 9, 2009.

varmayan silahlı zararlar-karşılık hakkının olup olmadığı konusunda öğretide iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşıma göre, BMA m. 2/4'teki kuvvet kullanma yasağı, silahlı zararlı-karşılık hallerini de kapsamaktadır. Diğer yaklaşım ise, belirli hallerde devletlerin bu hakka sahip olduğu yönündedir. Bu noktada bir diğer önemli mesele, silahlı zararlar karşılık ile meşru müdafaa arasındaki farkın ne olduğu ve nasıl belirleneceğidir. Silahlı zararlar karşılığı, meşru müdafaadan farklı kılan en temel kıstas, silahlı saldırı eşiğini geçmeyen, ancak m. 2/4'ün ihlali kapsamındaki bir eyleme karşı gerçekleştirilmesidir. İkinci kıstas ise, silahlı zararlar karşılığın, maruz kalınan eylemi bertaraf etmek amacıyla çok, faili cezalandırıcı veya yeniden güç kullanmaktan caydırıcı ölçekte olmasıdır. Ancak, silahlı zararlar karşılığın, BMA'na aykırı olduğu görüşünün ağır bastığı görülmektedir.⁴¹

Silahlı kuvvet kullanımı, bir devlete ait düzenli askeri birliklerce doğrudan olabileceği gibi; bir devletin desteklemesi veya yardım etmesi, askeri malzeme temin etmesi, üs sağlaması gibi dolaylı yollardan da olabilir. Dolaylı yollardan gerçekleştirilen kuvvet kullanımı da m. 2/4'e aykırılık teşkil etmektedir. 1970 Dostane İlişkiler Bildirisinde bu husus ele alınmış; "Bir başka devletin ülkesinde iç savaş ya da terörist eylemleri örgütlenme, kışkırtma, yardım etme veya bunlara katılma ya da ülkesinde bu gibi eylemlerin yapılmasına yönelik

---

⁴¹ Balık, s. 58-59.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

örgütlenmiş faaliyetlerin kabul edilmesi” m. 2/4’teki yasak kapsamında kabul edilmiştir. UAD’nın Nikaragua kararında ise söz konusu “dolaylı saldırılar meşru müdafaa hakkının doğumuna yol açan nedenlerden biri olarak” değerlendirilmiş ve dolaylı saldırıların silahlı saldırı yoğunluğuna ulaşabileceği kabul edilmiştir.⁴²

BMA m. 2/4’te yasaklanan diğer bir eylem ise kuvvet kullanma tehdididir. Ancak, hangi somut eylemlerin kuvvet kullanma tehdidi oluşturduğu tartışmalıdır. Bir hükümetin, kuvvet kullanılmasını haklı kılacak nedenler yokken belli taleplerinin kabul edilmemesi halinde açıkça ya da zımnen kuvvet kullanacağını açıklaması hukuka aykırı bir kuvvet kullanma tehdidi olabilir. Bu tür durumlarda hangi eylemlerin kuvvet kullanma tehdidi oluşturup oluşturmadığının tespiti, BMA'nın VII. Bölümü çerçevesinde BMGK tarafından barışın tehdidi biçiminde nitelendirilmek suretiyle yapılabileceği gibi, sorunun herhangi bir uluslararası yargı veya hakemlik organı önüne getirilmesi halinde bu organlar tarafından da yapılabilecektir.⁴³

---

⁴² Tunç, s. 38.

⁴³ Başeren, s. 86; Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi Yayınları, 5. bs., Ankara 2007, s. 512, Keskin, s. 38; Tunç, s. 35.

Tablo 1: UAD'nın Silahlı Saldırı Nitelendirmesi/Tespit Çerçevesi⁴⁴

Eylem (Başka Devlete Karşı)	UAD Sınıflandırması	Hukuken Geçerli Yanıt	Kim Yanıt Verebilir?
“Yeterli yoğunlukta” “düzenli güçler” göndermek	Silahlı saldırı	Meşru Müdafaa	Eyleme maruz kalan devlet veya o devletin talebi üzerine diğer devletler (bireysel ya da kolektif)
“Yeterli yoğunlukta” “düzensiz güçler” göndermek	Silahlı saldırı, güç kullanımı, müdahale	Meşru Müdafaa	Eyleme maruz kalan devlet veya o devletin talebi üzerine diğer devletler (bireysel ya da kolektif)
“Sınır olayları/ “yeterli yoğunlukta olmayan”, düzenli veya düzensiz güçler göndermek	Güç kullanımı, müdahale	Zorlayıcı karşı önlemler	Eyleme maruz kalan devlet (sadece bireysel olarak)
Silah ve lojistik destek sağlamak/ vermek	Güç kullanımı, müdahale	Zorlayıcı karşı önlemler	Eyleme maruz kalan devlet (sadece bireysel olarak)
Ayaklanmacılara para desteği	Müdahale	Zorlayıcı olmayan karşı önlemler	Müdahaleye maruz kalan devlet (sadece bireysel olarak)

⁴⁴ Green, The International Court, s. 61”den aktaran Balık, s. 54. (Green'in, UAD'nin kararlarından yola çıkarak hazırladığı tablo)

İç Silahlı Çatışmalarda Kuvvet Kullanımı

Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesi bir boyutuyla iç silahlı çatışmaları da içerdiğinden aşağıda iç silahlı çatışmalarda kuvvet kullanımının hukuki çerçevesi incelenecektir. Uluslararası hukuk alanında çoğu belgede, savaş ifadesi yerine silahlı çatışma terimi kullanılmaktadır. Savaş kelimesinin somut olayların açıklanması ve düzenlenmesindeki yetersizliği sebebiyle “silahlı çatışma” kavramı tercih edilmiştir. Uluslararası düzenlemelerde uluslararası ve iç silahlı çatışma kavramlarının tanımları net olarak yapılmamış, kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere iç silahlı çatışmalar (internal armed conflict), genel olarak uluslararası nitelik taşımamaktadır. Bu çatışmalar aynı zamanda “uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar” (non-international armed conflict) olarak da ifade edilmektedir.⁴⁵

BMA m.2/4'teki kuvvet tehdidi ve kullanılmasının yasaklanması uluslararası ilişkiler çerçevesinde öngörölmüş olup, bir devletin ülkesi içinde gerçekleşen iç silahlı çatışmalarda, ayaklanmayı, iç kargaşayı, kriz ve terör eylemlerini bastırmak veya önlemek için kuvvete başvurma hakkı bu yasak kapsamında değildir. Böyle durumlarda uluslararası hukukun “insan hakları” ve “silahlı çatışmalar” alanındaki kuralları devreye girmektedir.

---

⁴⁵ AKKUTAY, Ali İbrahim, Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622099> s. 2-3 (E.T. 26/12/2020)

Madde 2/4'ün metninde devletlerin “uluslararası ilişkilerinde kuvvet tehdidi ve kullanmasının yasak olduğu” ibaresi bu durumu açıkça ifade etmektedir. Buna göre devletlerin ayaklanmayı, iç kargaşayı, kriz ve terör eylemlerini bastırmak veya önlemek için kuvvete başvurmak hakkı bulunduğu söylenebilir. Ancak bunun için çatışmaların uluslararası boyuta varmaması gerekir.⁴⁶

Uluslararası hukukta silahlı çatışma, uluslararası silahlı çatışma ve iç silahlı çatışma kavramlarının tartışmasız kabul edilen bir tanımları yoktur. Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin Cenevre Sözleşmesi 2. maddesinin şerhinde, silahlı çatışmayı, “devletler arasında herhangi bir nedenden kaynaklanan uyuşmazlığa devletlerin silahlı güçleriyle müdahalesi” olarak tanımlanmıştır.⁴⁷

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Tadic Davası'nda verdiği kararda “silahlı çatışmanın” tanımı; “devletlerarasında bir silahlı güce başvurulduğunda ya da hükümet otoriteleriyle örgütlü silahlı gruplar arasında ya da bir devlet içinde bu grupların kendi aralarında uzun süreli silahlı şiddet bulunduğu orada bir silahlı çatışmanın var olduğu sonucuna varılır.” şeklinde yapılmıştır.⁴⁸ Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere, uluslararası silahlı çatışmalar, devletler

---

⁴⁶ Keskin, s. 38-39; Pazarcı, 2007, s. 509, 517; Fatih TOSUN, Uluslararası Hukuk'ta “Kuvvet Kullanma Ve Karışma” Kavramlarının Değişen Anlamı , s. 100-101. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84536>

⁴⁷ Akkutay, s.6.

⁴⁸ https://www.icty.org/x/cas_es/tadic/acdec/en/51002.htm parag 70. (E.T. 26/12/2020)

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

arasındaki silahlı çatışmalara denir ve bu çatışmalara genel olarak La Haye ve Cenevre Sözleşmelerinin tüm kuralları uygulanır. Ayrıca devletle sömürge durumundan bağımsızlığa kavuşma mücadelesi veren, yabancı kuvvet işgaline karşı ve ırkçı rejime karşı mücadele eden silahlı grupların taraf oldukları silahlı çatışmalar da 1977 tarihli ek I. Protokol uyarınca uluslararası silahlı çatışmalar kapsamına alınmıştır.⁴⁹

İç çatışma ekonomik, toplumsal, ırksal, dinsel ve ideolojik nedenlerle kuvvet kullanarak iktidardaki hükümeti devirmeyi ve devletin düzenini ve yapısını değiştirmeyi amaçlayan eylemlerin doğurduğu çatışmaları kapsar.⁵⁰ İç silahlı çatışmalar “kurulu hükümet ile o hükümete tabi topluluklar arasında, ulusal ülke içinde, silahlı kuvvet kullanılmasını içeren ve silahlı bir isyan veya iç savaş boyutuna ulaşmış bir silahlı çatışma” durumudur. Çatışma, hükümet ile bir veya daha çok silahlı topluluk arasında olabileceği gibi asi, ayaklanmacı, devrimci, ayrılıkçı, özgürlük savaşçısı olarak tanımlanan çeşitli silahlı topluluklar arasında da gerçekleşebilir. Söz konusu gruplar, iktidarı ele geçirmek, devletin içinde otonomi kazanmak ya da bağımsızlık gibi farklı amaçlarla hareket edebilirler.⁵¹

---

⁴⁹ Tunç, s. 40

⁵⁰ Karaosmanoğlu, Ali L., İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Gözlem Matbaacılık, İstanbul 1981, s. 11.

⁵¹ Taşdemir, Fatma, Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Adalet yayınevi, Ankara, 2009, s. 9

Devlet içerisinde hükümetin otoritesine karşı çıkılması halinde, genelde üç aşama kabul edilmiştir. Buna göre iç çatışma halleri nitelik ve yoğunluğuna göre: Başkaldırı (rebellion), ayaklanma (insurgency) ve savaştan taraflık (bellirgerency) olarak tasnif edilmiştir.⁵²

Başkaldırı (rebellion), bir devletin (meşru hükümetin) otoritesine yönelik kısa süreli ve münferit bir tehdit, meydan okuma olarak nitelendirilebilir. Bu durum Uluslararası hukukun kapsamı dışında, egemen devletin münhasır yetki alanında ve ulusal ceza hukuku kapsamında görülmektedir. İktidardaki hükümet iç çatışmanın bu aşamasında, başkaldırıcıyı bastırmak için gerekli tedbirleri dilediği gibi seçer.⁵³ Bu nedenle üçüncü taraf olan devletler başkaldıranlara destek veremez, aksi takdirde bu tür dış destek hukuk dışı müdahale teşkil eder. Bu durumda meşru hükümet yardım talep ettiğinde başkaldıranlara karşı hükümete yardım edilebilir.⁵⁴

İkinci aşama olan ayaklanma (insurgency) ise “hükümete karşı başlatılan silahlı başkaldırının bastırılmaması ve çatışmaların sürekli hale gelmesi” durumunu ifade etmektedir.⁵⁵

---

⁵² Akkutay, s. 18 vd; Taşdemir, (2009), s. 73 vd; Keskin, s. 111.

⁵³ 1949 Cenevre Sözleşmelerinin 3. Maddesi gereğince, iç çatışmanın bu aşamasında dahi taraflar, maddede belirtilen bazı insancıl hukuk kurallarına uymak zorundadırlar: Karaosmanoğlu, s. 16.

⁵⁴ Taşdemir, (2009), s. 73.

⁵⁵ Bu ayrımı iki bölüm halinde (Başkaldıran/asi ve Savaştan olarak) inceleyen Karaosmanoğlu'na göre, “Başkaldıranlar, ülkenin bir parçası üzerinde etkili (de facto) bir hükümet kurmuş, bu toprakları ve onun halkını etkin bir biçimde

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Bu durumda muhalif topluluklara ayaklanan/asilik statüsünün tanınması söz konusu olabilmektedir. Kapsamı ayaklanan statüsünü tanıyan devletlerce belirlenmekle birlikte, bu statünün tanınması ile birlikte özellikle iki hukuki neticenin doğduğu kabul edilmektedir. Bunlar, ayaklananlara savaş esiri muamelesi yapılması ve ayaklananların eylemleri sebebiyle yasal hükümetin uluslararası sorumluluğunun bulunmamasıdır. Ancak tanıyan devletler, meşru hükümete yardım edip etmemekte serbestken, ayaklananlara yardım etmekten kaçınma yükümlülüğü altındadır. Ancak günümüzde bu tür tanıma yoluna pek başvurulmamaktadır.⁵⁶

Son aşama olan savaşan taraflıkta (belligerency) ayaklananlar ülke topraklarının belirli bir bölümünde, devamlı, sorumlu bir komutanın yönetimi altında de facto kontrol sağlamıştır. Savaşan taraf statüsünün tanınması tanınan birimin hükümet olarak tanınması anlamına gelmemektedir. Savaşan taraf statüsünün tanınmasında ayaklananlar, bağımsız bir devlet olarak tanınmasına yetecek kadar kesin bir sonuca ulaşamamış, ancak geçici bir kuvvet kullanma dönemi için birtakım haklara sahip olmuşlardır. Bu sıfatın tanınması, sadece bir takım sınırlı ve

---

denetim altına almışlardır. Artık iki siyasal egemen birim olan meşru hükümetin silahlı kuvvetleri ile o bölgedeki fiili hükümetin silahlı kuvvetleri karşı karşıyadır. Ancak bu aşamada, başkaldıranlara savaşan statüsü tanınmadığı sürece, uluslararası hukuk kuralları kendiliğinden uygulanmaz.” Karaosmanoğlu, s. 17.

⁵⁶ Taşdemir, (2009), s. 74-76.

geçici hukuksal sonuçlar doğurur. Ancak önemi iç çatışmaya hukuksal anlamda savaş niteliği vermesidir. Buna göre, artık başkaldıranlar sınırlı da olsa, uluslararası hukuk kişiliğine sahiptirler ve bu sıfatın tanınmasıyla taraflara uluslararası savaş ve sorumluluk hukuku uygulanmaya başlanır. İktidardaki hükümet başkaldıranlara savaşan sıfatını tanırsa, onlara ulusal ceza hukuku yerine, savaşla ilgili uluslararası kuralları uygular. Ancak bu konuda iktidardaki hükümetin hiçbir yükümlülüğü olmayıp, tanıma işlemi tamamen hükümetin kendi takdirine bırakılmıştır.⁵⁷ Bu aşamada üçüncü devletler, uluslararası örf ve adet hukuku gereğince çatışmalarda tarafsız kalmak ve meşru hükümete de, savaşan tarafa da destek vermemek zorundadırlar.⁵⁸ Ancak bu durumda da üçüncü devletler BMA m. 51'e göre, doğal bir hak olan ortak meşru müdafaa hakkı çerçevesinde, çatışan taraflardan birine yardım edebilecekleri ileri sürülebilir.⁵⁹

İç savaş durumunda hangi tarafın de facto kontrol uyguladığı belli olmazsa, diğer devletlere yapılan müdahale talebi de hukuka aykırı olacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, iç savaş eşliğinin aşılması durumunda davetle müdahalenin geçersiz olacağı görüşü benimsenmektedir.⁶⁰

---

⁵⁷ Karaosmanoğlu, s. 17-18, 21.

⁵⁸ Karaosmanoğlu, s.18; Taşdemir, (2009), s. 76 vd.; Keskin, s. 112, 115; Tunç, s.54-55.

⁵⁹ Karaosmanoğlu, s. 20.

⁶⁰ Alçıçek, s. 12.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Cenevre Sözleşmelerine ek II. Protokol m.1’de: “*işbu Protokol 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına ilişkin Protokolün (1. Protokol) 1. Maddesince kapsanmayan ve bir Yüksek Akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapmalarına ve bu Protokolü uygulamalarına imkan verecek şekilde bu Yüksek Akit tarafın ülkesinin ait bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmalarda uygulanır.*” şeklinde uluslararası olmayan iç silahlı çatışmanın tanımı yapılmıştır.⁶¹ Görüldüğü gibi protokole göre, bir tarafta devlet, diğer tarafta devamlılık arz eden planlı askeri operasyon yapabilecek ve bu protokolü uygulayabilecek biçimde ülkenin bir bölümünü denetimi altında tutan, örgütlü silahlı gruplar arasında devletin ülkesi içinde cereyan eden silahlı çatışmalar iç silahlı çatışma olarak tanımlanmıştır.

EYUCM’nin Tadic Davası kararında da “bir devlet içinde devletle “örgütlü silahlı grupların” kendi aralarında “uzun süreli”

---

⁶¹ Batur Yamaner, Melike - Öktem, A. Emre – Kurtdarcan, Bleda - Uzun Mehmet C. (Haz.), 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 266.

silahlı şiddet bulunduğunda” bunun silahlı iç çatışma kabul edileceği belirtilmiştir.⁶²

Çatışmanın yoğunluğuna göre uygulanacak kurallar değişmektedir;

i) İç karışıklıklar ve terör eylemleri silahlı çatışmalara ilişkin kurallara tabi değildir, sadece genel insan hakları hükümleri uygulanmaktadır.

ii) Silahlı çatışma sayılacak düzeydeki çatışmalarda taraflardan biri devlet değilse gerek devlet gerek asi güçler Ortak 3.madde ile bağlıdır.

iii) Asi güçler ülkenin bir bölümünü kontrol altına almışlarsa II. Protokol ve Ortak 3.madde her iki tarafa da uygulanmaktadır.

iv) Bir başka devletin çatışmaya karışması halinde çatışma uluslararası nitelik kazanmaktadır ve böylece bu devletlerin taraf oldukları tüm Cenevre Sözleşmeleri ve I. Protokol hükümleri uygulanmaktadır.⁶³

Tanınan hükümet otoritelerine yapılan yardımın meşru olduğu yönündeki genel önerme, diğer ülkelerin isyancıların yıkıcı faaliyetlerini teşvik ettiği ya da yönlendirdiğinin ortaya

---

⁶² <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> parag 70. (E.T. 26/12/2020)

⁶³ Sur, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta, 2013, s. 285'den aktaran: Tunç, s. 42.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

konması halinde daha da fazla güçlendirilmiş olacaktır. Bu gibi durumlarda, ortak meşru müdafaa doktrini, diğer devletlere, söz konusu hükümet otoritelerinin yanında, açıkça ve hukuka uygun olarak müdahale etme izni verecek gibi görünmektedir. Bazı yazarlar, hükümetlere üçüncü taraflar tarafından yardım yapılmasına izin veren geleneksel kuralın, mücadelenin sonucunun belirsiz hale geldiği veya isyanın yaygınlaşarak ilgili hükümeti ciddi şekilde devirmeyi amaçladığı durumlarda yapılan yardımlara kadar genişletilemeyeceğini ileri sürmektedirler. Ancak bu durum, üçüncü devletler açısından politik olarak arzu edilebilir olsa da, bu yardımı almayı hak eden hükümetleri bütünüyle ciddi bir risk altına sokabilir. Ancak, uygulama, iç çatışma ile karşı karşıya olan mevcut hükümetlere yönelik, ekonomik, teknik ve silah tedarik edilmesine ilişkin düzenlemeler gibi birçok biçimde yapılacak yardımları kabul edilebilir görmektedir. Ancak, kendi ülkesi içinde devlet tarafından isyancılara karşı gerçekleştirilen silahlı operasyonların, insan hakları ihlallerini çok vahim bir düzeye çıkarması durumunda şüpheler ortaya çıkacaktır.⁶⁴

İç silahlı çatışmalar; bir devlet içinde farklı devletler tarafından desteklenen farklı gruplar arasında olduğunda; karşıt tarafları desteklemek için bir iç silahlı çatışmaya askeri olarak müdahale eden iki dış devlet arasında doğrudan çatışma

---

⁶⁴ Shaw, s. 840-841.

olduğunda; kurulu bir hükümete karşı mücadele eden bir asi grup bir dış devlet tarafından desteklendiğinde uluslararasılaşır.⁶⁵ Ayrıca devlet dışı aktörlerin şartlara bağlı olarak birtakım özellikler kazanması ya da bir uluslararası örgütün iç silahlı çatışmaya müdahalesiyle de uluslararasılaşma gerçekleşebilir.⁶⁶ Doktrinde bir devletin hükümetine karşı silahlı mücadele veren güçlere savaşan taraf (belligerent) statüsü tanınması halinde de iç silahlı çatışmanın uluslararası silahlı çatışma sayılacağı kabul edilmektedir. Üçüncü devletin bu statüyü tanınması ise kendisi açısından sonuç doğurmaktadır; statüyü tanıyan üçüncü devletin, çatışan taraflar arasında uluslararası tarafsızlık hukuku kurallarının uygulaması gerekmektedir.⁶⁷

Netice itibariyle, kuvvet kullanmaya ilişkin yukarıda tanımı yapılan iç silahlı çatışmalarda, devletin egemenlik alanı içerisindeki ayaklanmayı, iç kargaşayı, kriz ve terör eylemlerini bastırmak veya önlemek için kuvvet kullanması, BMA m.2/4'te yer alan kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil etmemektedir. Eğer iç silahlı çatışmalar yukarıda sayılan hallerde olduğu üzere uluslararası silahlı çatışma niteliğini kazanırsa kuvvet kullanma yasağından söz edilebilecektir. Ancak bu durumda da silahlı saldırıya uğrayan meşru hükümetin ortak meşru müdafaa hakkı

---

⁶⁵ Taşdemir, (2009) s. 199.

⁶⁶ Akkutay, s. 9.

⁶⁷ Taşdemir, (2009), s. 80-81; Tunç, s. 40.

çerçevesinde ya da karşı yardıma dayanarak yardım talep etme hakkının olduğunu belirtmeliyiz.⁶⁸

Kuvvet kullanma yasağının içeriği incelendikten sonra, bu yasağın emredici norm olup olmadığı, emredici norm olması halinde, içeriğindeki saldırı, silahlı saldırı, kuvvet kullanılmasını içeren diğer fiiller ve doğrudan ya da dolaylı olarak kuvvet kullanılmasını içeren müdahale / karışmalardan hangilerinin emredici norm niteliğinde olduğu, hangilerinin emredici norm kapsamı dışında olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

1.2.2. Niteliği : Kuvvet Kullanma Yasağının Emredici Norm Olması

Davetle müdahalenin hukuki ve meşru olup olmadığını tespit edebilmek için BMA m. 2/4'te yer alan kuvvet kullanma yasağının emredici norm (jus cogens) niteliğinde bir kural olup olmadığını ve bu yasağın kapsamına giren konularda aksi yönde anlaşma yapmanın mümkün olup olmadığını da incelenmesi gerekmektedir. Kuvvet kullanma yasağının emredici norm olması halinde, devletlerin bu yasağa aykırı hukuki işlem yapma yetkileri ortadan kalkar ve bu kurala aykırı hukuk kuralları oluşturma yetkileri sınırlandırılır. Devletlerin emredici norm niteliğindeki kuvvet kullanma yasağına karşı, tek taraflı ya da çok taraflı,

---

⁶⁸ Keskin, s. 112. (ABD, Vietnam'daki rolünü açıklarken Komünist müdahalesine karşı yardım olarak açıklamıştır.)

bireysel öznel hak ve yükümlülük doğuran hukuki işlem yapma yetkisi yoktur. Devletler, tek taraflı, iki ya da çok taraflı işlem niteliğinde bir anlaşma yaparak yasağa uymamayı kararlaştıramazlar. Buna aykırı anlaşmalar başlangıcından itibaren geçersizdir.⁶⁹ Dolayısıyla bu emredici norma aykırı anlaşma yapılamayacağı ve rıza gösterilemeyeceği için davetle müdahale hukuka aykırı olacaktır. Kuvvet kullanma içeren eylemlerin emredici norm kapsamına girmemesi halinde ise bu norma aykırı nitelikte de olsa aksine anlaşma yapılabilecek ve rıza gösterilebilecektir. Bu bölümde, uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının emredici norm niteliğinde olup olmadığı incelenecek ve davetle müdahalenin emredici yasağın kapsamında olup olmadığı tartışılacaktır.

1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53.maddesinde; “*Bir antlaşma, yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur*” ifadesine yer verilmektedir.⁷⁰ Bu

---

⁶⁹ Başeren, s. 76-78.

⁷⁰ Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Seçkin Yayıncılık, 2020 Ankara, s. 90.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

düzenlemeye göre uluslararası hukukun emredici norm kuralının temel iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi kuralın (devlet uygulamalarının) genelliği, yani uluslararası toplumun tüm üyelerini bağlayan bir hüküm olması(objektif unsur); ikincisi ise bu kuralın uyulması zorunlu ve ona aykırı hiçbir düzenleme yapılamayacak bir kural olduğunun benimsenmiş olmasıdır.⁷¹ Dolayısıyla bir kuralın emredici norm niteliği kazanabilmesi için, devletlerin tamamının ya da tamamına yakın bir kısmının bu kuralın bağlayıcılığını ve aksine hiçbir kural konulamayacağını kabul etmesi gerekir. Yine tanımdan anlaşılacağı gibi, devletler emredici norma aykırı tek taraflı veya çok taraflı hak ve yükümlülük doğuran anlaşma vs. hukuki işlemler yapamazlar.

Viyana Sözleşmesi'nin 64. Maddesine göre: “*Genel uluslararası hukukun yeni bir emredici kuralı oluştuğunda, bununla çatışan yürürlükteki her antlaşma bâtil olur ve sona erer.*”⁷² Bu düzenlemeye göre uluslararası hukukta emredici nitelikte yeni kurallar oluşabilir.

Kuvvet kullanma yasağı ile birlikte, köle ticareti, deniz haydutluğu ve soykırımın yasaklanması, müdahale etmeme, devletlerin egemen eşitliğine aykırı davranmama, halkların kendi kaderlerini belirleme hakkına aykırı davranmama gibi ilkeler bu

---

⁷¹ Başeren, s.70.

⁷² Kaya, (2020) s. 96.

kapsamda kabul edilen diğer ilkelerdir. Uluslararası Hukuk Komisyonu, Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi tasarısı ile ilgili açıklamasında bunları emredici norma örnek olarak göstermiştir.⁷³

BMA m. 2/4'teki kuvvet kullanma yasağı, yalnızca üye devletlere kuvvet kullanma yasağı getirmekle birlikte, günümüzde devletlerin ve yazarların çoğunluğu tarafından, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağını sadece bir antlaşma ve uluslararası ölçü kuralı olarak değil, aynı zamanda aksine hiçbir düzenlemeye izin vermeyen bir emredici kural (jus cogens) olarak kabul edilmektedir. Uluslararası antlaşmada yer alan bir hüküm, antlaşma uluslararası örf ve adet hukuku şeklini aldığı anda antlaşmaya taraf olmayan devletleri antlaşma hükmü olarak değil, örf ve adet hukuku kuralı olarak bağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu yasak, uluslararası örf ve adet hukukunun bütünüyle bir parçası haline gelmiş olup, BM üyesi olsun ya da olmasın bütün devletleri bağlamaktadır.⁷⁴ Gerçekten, BMA ile konulan kurallar, yüzyıllar boyunca oluşan birikimlerden ortaya çıkmış ve BM'ye üye olan veya olmayan devletlerin çoğunun kabul ettiği ve uluslararası hukukta örf ve adet hukuku olarak uygulana gelen kurallar olması sebebiyle BMA'nda yerini almıştır. Bu nedenle, BMA'na taraf olan devletleri anlaşmanın

---

⁷³ Pazarcı, Jus Cogens, s.376. "Uluslararası Hukukta Jus Cogens Kavramı, Prof. Dr. Bülent N. Esen'e Armağan, Ankara 1977, s.365-379 (Jus Cogens).

⁷⁴ Başeren, s. 73; Taşdemir Fatma Terörizm ve Ülke Dışı Kuvvet Kullanma Hukuku, Ankara 2020 s.123-124

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

pozitif düzenlemesi olarak, uluslararası bir örf ve adet hukuku kuralı olduğu ölçüde de anlaşmaya taraf olsun olmasın tüm devletleri bağlamaktadır.⁷⁵

BMA m. 2/4'teki kuvvet kullanma yasağının emredici bir norm olup olmadığına ilişkin olarak Uluslararası Hukuk Komisyonu, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlık aşamasındaki yorumunda BMA'nda yer alan devletler arasındaki kuvvet kullanma yasağını önemli bir emredici norm (jus cogens) örneği olarak belirtmiştir.⁷⁶

Uluslararası Adalet Divanı 1986 Nikaragua davasında, çeşitli genel kurul kararlarına dayanarak kuvvet kullanma yasağının örfi uluslararası hukukun bir ilkesi olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua Davası 188. paragrafta, özel olarak 1970 tarihli 2625 sayılı “Dostça İlişkiler Bildirisini” anımsatarak “*Her devletin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin ülkesel bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM amaçları ile bağdaşmaz şekilde kuvvet kullanmaktan ya da tehdidinden kaçınma görevi vardır. Böyle kuvvet kullanma ya da tehdidi Uluslararası Hukukun ve BMA'nın bir ihlalini teşkil eder*” 190. paragrafında ise, “*...kuvvet kullanma yasağının uluslararası*

---

⁷⁵ Bozkurt, (2007), s.13-16. Gündüz, s.143.

⁷⁶ Başeren, s. 75;

teamül kuralı olarak geçerliğinin bir başka teyidi de devlet temsilcilerinin beyanlarında bulunan uluslararası teamüllerden sadece biri olduğunun değil, aynı zamanda uluslararası örf ve adet hukukunun en temel ve en önemli ilkelerinden biri olduğunun sık sık dile getirilmesi gerçeğinde görülebilir. Uluslararası Hukuk Komisyonu, antlaşmalar hukukunun kodifikasyonuna yönelik görevini yerine getirirken, şu görüşü ortaya koymuştur: Kuvvet kullanma yasağına ilişkin Şart Hukuku, bizatihi, uluslararası hukukta jus cogens niteliği taşıyan kurallara bariz bir örnek teşkil etmektedir.” İfadeleriyle bu yasağın bir örf ve adet hukuku kuralı olarak emredici norm olduğunu ve tüm devletleri bağladığını teyit etmiştir.⁷⁷ Bu düzenlemelere göre, kuvvet kullanma yasağı gibi uluslararası hukukun emredici normlarına aykırı gösterilen rıza devletlerin hukuka aykırı eylemlerini hukuka uygun hale getirmeyecektir. Başka bir ifadeyle, hukuka aykırı eylem emredici norma aykırı ise mağdur devletin bu eyleme rıza göstermesi eylemin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmayacaktır.

Ancak, hangi kuralların emredici norm olduğu; emredici norm olarak kabul edilen kuralların içeriği ve kapsamı tartışmalıdır. Uluslararası hukukta ittifakla “emredici norm” kabul edilen kuvvet kullanma yasağının, m. 2/4’te öngörülen kuvvet kullanma yasağından daha dar olduğu genel kabul görmektedir. Başka bir deyişle BMA m. 2/4’teki kuvvet kullanma

---

⁷⁷ I.C.J. Reports 1986, parag. 188, 190; Gündüz, s. 156.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

yasağı daha geniştir. Uluslararası örf ve adet hukuku kurallarının kurucu unsurlarından biri olan “opinio juris”, devletlerin m. 2/4teki kuvvet kullanma yasağını ihlal eden fiillerinin çoğunda yoktur.⁷⁸ Çünkü, yukarıda belirtildiği gibi, bir fiilin emredici norm kapsamına girebilmesi için uluslararası toplumun tümü tarafından ittifakla, aksine bir düzenleme kabul etmeyecek şekilde yasaklandığının kabul edilmesi gerekmektedir. Yasağın kapsamına girip girmediği tartışmalı olan; uluslararası toplumun “tamamı” tarafından kabul edilmeyen ya da uluslararası toplumun bir kısmı tarafından hukuka uygun kabul edilen eylemler, yasak kapsamına girmeyecektir. Devletlerin bir fiilin kuvvet kullanma yasağının kapsamına girdiğini kabul etmekle beraber, aksine düzenlemeler yapılabileceğini kabul etmeleri halinde yine emredici norm olan kuvvet kullanma yasağının kapsamına girmeyeceğini kabul etmek mümkündür.⁷⁹ Dolayısıyla uluslararası hukuktaki her ilke ve yasağın emredici norm olup olmadığı ve emredici norm olması halinde hangi yoğunlukta eylemlerin emredici norm kapsamına girdiği ayrı ayrı tespit edilmelidir. Ancak ondan sonra rıza/davet ile müdahalenin emredici norm kapsamına girip girmediği tespit edilebilir.

BMA m. 2/4’te hukuka aykırı kabul edilen kuvvet kullanma eylemlerinden yeterli yoğunlukta olan ve Güvenlik

---

⁷⁸ Başeren, s. 70.

⁷⁹ Başeren, s. 76.

Konseyi karar alana kadar mağdur devlete meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanma yetkisi veren silahlı saldırı fiili “emredici” (jus cogens) yasak kapsamındadır. Ancak m. 2/4’ün kapsamındaki diğer fiiller olan saldırı, kuvvet kullanılmasını içeren diğer eylemler ve müdahale ise emredici norm niteliğindeki kuvvet kullanma yasağı kapsamında değildir. Bu durumda, davetle müdahalenin emredici norm niteliğindeki kuvvet kullanma yasağının kapsamına girmediği söylenebilir. Çünkü, Silahlı saldırı dışındaki kuvvet kullanma eylemleri aksi yönde anlaşma yapılabilen, aksi kararlaştırılabilen nitelikte yasaklardır. Davetle müdahalede, talep eden devletin rızası da hukuka uygunluk sebebi oluşturmaktadır. Bu nedenle askeri güç kullanılmasına rıza gösterilmesi ve buna dayanılarak yapılacak müdahale örf ve adet hukukundaki yasak kapsamında değildir.⁸⁰ Nitekim, bir devletin rızası ile o ülkede diğer devletlerin müdahalede bulunması, Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua kararında meşru görüldüğü gibi, uluslararası toplumun farklı kesimlerindeki devletler tarafından da hukuka uygun görülmektedir. Bu nedenle davetle müdahale, emredici norm niteliğindeki kuvvet kullanma yasağının gerektirdiği, kuralın uluslararası toplumun tamamı tarafından bağlayıcı kabul edilmesi ve bu kurala aykırı hiçbir kural koyulamayacağı benimsenmiş olması şartlarını taşımamaktadır.

---

⁸⁰ Tunç, s. 45.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Öte yandan kuvvet kullanma fiillerinden silahlı saldırıya gösterilen rızanın hukuka aykırılığı ortadan kaldırmayacağını belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, davet sonucu yapılan askeri müdahale silahlı saldırı boyutuna ulaştığı takdirde emredici norma aykırılık teşkil edecek ve hukuka aykırı hale gelecektir. Aynı şekilde uluslararası hukukta meşruiyeti tartışmalı olan ve bazı devletler tarafından hukuka uygun kabul edilen vatandaşların korunması için kuvvet kullanımı ve insancıl müdahale hallerinde de müdahalenin gerçekleştiği devlet rıza gösterirse bu müdahalelerin hukuka aykırılığı ortadan kalkacaktır. Çünkü vatandaşların korunması için kuvvet kullanımı ve insancıl müdahalenin hukukiliği üzerinde uzlaşma sağlanamadığı ve uluslararası toplumun bütün kesimleri tarafından kuvvet kullanma yasağına aykırı kabul edilmediği için, söz konusu kuvvet kullanımları emredici norm niteliğindeki kuvvet kullanma yasağı kapsamında değildir ve bunlara gösterilen rıza da hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaktadır.⁸¹

Kuvvet kullanma yasağının içerdiği fiillerden emredici norm kapsamına girenler belirlendikten sonra aşağıda yasak kapsamının nasıl yorumlanması gerektiği tartışılacaktır.

---

⁸¹ Tunç, s. 46-47.

1.2.3. Kapsamı

Kuvvet kullanma yasağının “emredici norm” niteliğinde bir kural olduğu kabul edilmekle birlikte, yasağın kapsamı tartışmalıdır. BMA m. 2/4 ile kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasaklanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, BMA’yla getirilen yasak MC sistemindeki gibi yalnızca savaşı değil, savaşa varmayan kuvvet kullanımları ve kuvvet kullanma tehdidini de kapsamaktadır.

1.2.3.1. Kuvvet Kullanma Yasağını Geniş, İstisnaları Dar Yorumlayan Görüş

BMA m. 2/4’teki “siyasî bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne karşı” ifadesi genel yasağı sınırlandırmak için değil; küçük devletlerin isteğiyle yasağı güçlendirmek için konulmuştur. Dumbarton Oaks önerilerinde bulunmayan bu ifadeler, San Francisco Konferansı’nda küçük devletler, “ülke bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığın” korunan değerler olduğunun vurgulanmasını istediği (yani genel ve kapsayıcı yasağı sınırlandırmak için değil, güçlendirmek) için konmuştur. İngiltere’nin Korfu Boğazı Davası’nda Arnavutluk karasularında İngiliz Donanmasının gerçekleştirdiği mayın tarama işinin Arnavutluğun ülke bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını tehdit etmediği ve toprak kaybına uğramadığı iddiası UAD tarafından “m. 2/4’ün bu şekilde sınırlandırılmayacağı tespit edilerek

reddedilmiştir.⁸² Ayrıca, m. 2/4'te yer alan "BMA'nın amaçları ile bağdaşmayacak" ifadesi de kuvvet kullanma yasağının geniş kapsamlı olduğunu göstermektedir. BM'nin, Antlaşmanın birinci maddesinde ortaya konan temel amacı; "Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu maksatla, barışa yönelik tehditleri önlemek için etkili ortak tedbirler almaktır." Buna göre BMA'nın en temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Bu nedenle, BM'nin hizmet ettiği üstün barışı koruma amacının normatif bir ifadesi olan m. 2/4 hükmü, geniş kapsamlı bir yasaktır.⁸³

1.2.3.2. Kuvvet Kullanma Yasağını Dar, İstisnaları Geniş Yorumlayan Görüş

Yasağı dar yorumlayan görüşe göre, BM amaçlarına aykırı olmayan, diğer devletlerin toprak bütünlüğünü veya siyasî bağımsızlığını ihlâl etmeyen durumlarda, devletler kuvvete başvurabilir. Dolayısıyla zor durumdaki vatandaşlarını kurtarmak için, insani nedenlerle ya da davetle müdahalede kuvvet kullanmayı hukuka uygun kabul etmek gerekir. Çünkü bu durumlarda diğer devletin siyasal bağımsızlığına karşı bir hareket yoktur, toprak bütünlüğü geçici bir süre için ihlâl edilmektedir. Ayrıca tehlikede olan insanları kurtarmak BMA'nın amaçlarına

---

⁸² Başeren, s. 56-59; Keskin, s.39-40.

⁸³ Başeren, s. 50, 59.

aykırı değildir. Bu nedenle devletlerin vatandaşlarını koruma, insani gerekçelerle ya da davetle müdahale durumunda kuvvet kullanması diğer devletin ülke bütünlüğünü veya siyasî bağımsızlığını ihlâl etmediği için ya da BMA'nın amaçlarına aykırı olmadığından yasağın kapsamı dışında kalmaktadır.⁸⁴

Ancak bu görüş kabul edilirse, uygulanan kuvvet kullanma eyleminin niteliği ile devletlerin amaç ve niyetinin belirlenmesi sorunu doğacaktır. Uygulamada sıkça görüldüğü gibi, devletler kullandıkları kuvvetin meşru ve haklı bir amacı olduğunu ileri süreceklerdir. Bunun aksini ispat etmek de hem zaman, hem de olay bakımından oldukça zor görünmektedir. Dolayısıyla bu görüşün kabul edilmesi, kuvvet kullanma yasağının kapsamının çok daralmasına neden olabileceği gibi, kötüye kullanılma ihtimali de oldukça yüksektir.⁸⁵

Baskın olan yorum, yasağı kapsayıcı kabul eden yorumdur. Devletlerin ve doktrinin çoğunluğu yasağı dar, istisnaları geniş yorumlayan görüşü reddetmektedir, çünkü bu yorum güçlü devletlerin işine yarayan ve onlar tarafından kötüye kullanılma ihmali olan bir yorumdur.⁸⁶

BMA m. 2/4'te yer alan “siyasal bağımsızlığa aykırı kuvvet tehdidi ve kullanımı” ifadesinin; davetle müdahalede,

---

⁸⁴ Başeren, 56, 59; Keskin, s. 40.

⁸⁵ Keskin, s. 40.

⁸⁶ Keskin, s. 41.

egemenliğin ve siyasi bağımsızlığın içerisinde mündemiç olan rıza (yardım talebi) olması sebebiyle emredici nitelikteki kuvvet kullanma yasağı kapsamında olmadığına işaret ettiği ileri sürülmektedir. Buna göre “siyasi bağımsızlık” ibaresi kuvvet kullanma yasağını güçlendirmek için Antlaşma hükmüne konulmuşsa da egemenliğin doğal sonucu olan rızaya dayanan müdahale emredici nitelikteki kuvvet kullanma yasağının dışındadır.⁸⁷

2. Müdahale / Karışma (Yasağı)

Davetle müdahalenin anlaşılabilmesi için kavramda yer alan “müdahale”nin açıklanması zorunludur. Devletlerin egemenlik hakkının ve egemen eşitliği ilkesinin doğal sonuçlarından biri olan müdahale etmeme ilkesi, uluslararası teamül hukukunun bir parçasıdır ve devletlerin ülkesel egemenliğine saygı kavramı üzerine kurulmuştur. Devlet egemenliği ilkesine bağlı olarak, her devletin özgürce karar vermesine izin verilen, ulusal yetki alanına giren işlere müdahale yasaklanmıştır. Müdahalede kuvvet kullanımı olmayabilir, ancak zorlama unsuru olmalıdır. Bir teamül kuralı olan müdahale etmeme ilkesini ihlal eden tasarruflar, doğrudan veya dolaylı olarak kuvvet kullanımını içeriyorsa, uluslararası ilişkilerdeki kuvvet kullanılmaması ilkesinin de ihlalini meydana getirecektir. Devletlerin egemenliğine saygı ilkesi, müdahale etmeme ve

---

⁸⁷ Tunç, s. 46.

kuvvet kullanımının yasaklanması ilkeleri birbiriyle yakından ilişkili ve birbirini tamamlayan ilkelere dir.⁸⁸

Uluslararası hukukta müdahale kavramının üzerinde uzlaşmış genel bir tanımı olmasa da müdahale genel olarak, “bir devletin, bir başka devletin egemenlik hakkını ihlal edecek şekilde, iç ve dış işlerine, zorlayıcı veya emredici bir şekilde ve bu devletin tutumunu değiştirmek ya da bu devlette bazı değişiklikler yaptırmak amacıyla siyasi, hukuki, askeri veya ekonomik alanlarda muhtelif eylemlerde bulunmasıdır” şeklinde tanımlanabilir. Bu tanıma göre, bir müdahale/karışmanın uluslararası hukuka aykırı olması için, devletler arasında, zor kullanarak yapılması ve müdahale edilen devletin egemenlik haklarına aykırılık oluşturması gerekir.⁸⁹

BMA m. 2/7’de⁹⁰ müdahale etmeme prensibi yer almıştır. Ancak maddede müdahale kavramının tanımına yer verilmemiştir. Esasen m. 2/7’deki müdahale etmeme prensibi, yalnızca “BM organlarını” devletlerin iç işlerine müdahale etmeme ile yükümlü tutmuştur. Ancak, müdahale etmeme prensibinin devletleri bağlayıp bağlamadığına ilişkin tartışmalar

---

⁸⁸ Shaw, s. 95.

⁸⁹ Abdullah Nusret Alçiçek, “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale”, Hukuk Dergisi 3/1 (2019), s. 6; Karaosmanoğlu, s.25; Keskin, s. 103.

⁹⁰ 2/7: İşbu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi, üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

olsa da BM Genel Kurulu'nun kabul ettiği bildirimler ve UAD kararlarıyla iç işlerine müdahale etmeme ilkesi, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmiştir. İçişlerine müdahale etmeme ilkesinin genel bir biçimde kabul edilmesi ilk kez BM Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihli kararı ile gerçekleşmiştir.⁹¹ BM Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1965 tarih ve 2131 (XX) sayılı “Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisi” m. 1/1’de, “Her devlet bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik, tahrik etmekten ya da tolere etmekten ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır” ifadesi yer almaktadır.⁹²

1970 tarihli Dostça İlişkiler Bildirisi’nde “Antlaşma uyarınca, herhangi bir Devletin iç mevzuat uygulamaları dahilinde olan konulara karışmamaya ilişkin ilke” açıklanmıştır. Buna göre: “*Hiçbir Devlet ya da Devletler topluluğu, nedeni ne olursa olsun, herhangi başka bir Devletin iç ya da dış işlerine*

---

⁹¹ Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Ankara 1989, s. 23; Başeren, s. 80; Tunç, 26. BM Genel Kurulu'nun kararları tavsiye niteliğinde olmakla birlikte Genel kurul kararlarının gerekli opinio juris haline geldiği takdirde uluslararası örf ve adet hukuku kuralına dönüşebileceği kabul edilmektedir.

⁹² Pazarcı, (1989) s. 23-24; Taşdemir, Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma Hakkı, USAK, 2010, s.142'den aktaran Tunç, s.26

doğrudan ya da dolaylı bir biçimde karışma hakkına sahip değildir. Bu sebeple Devletin şahsına ya da onun siyasal, ekonomik ve kültürel öğelerine yöneltmiş bulunan silahlı müdahale ya da bütün diğer müdahale biçimleri ya da tehdit teşebbüsleri uluslararası hukuku ihlal eder....Her Devlet, başka bir Devletin herhangi bir biçimde müdahalesi olmadan, kendi siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sistemlerini seçmek konusunda vazgeçilemez bir hakka sahiptir.”⁹³

BM Genel Kurulu’nun 1981 tarihli “Müdahalenin ve İç İşlerine Karışmanın Kabul Edilemezliği Bildirisi” Devletlerin, müdahale etmeme ilkesi kapsamında “*diğer devletlerdeki ayrılıkçı faaliyetleri desteklemekten, teşvik etmekten, terörist yöntemleri bir başka devlete karşı devlet politikası olarak kullanmaktan kaçınmak*” gibi yükümlülüklerinden bahsedilmiştir.⁹⁴

UAD’nın Nikaragua kararında müdahalenin tanımına yer verilmiştir. Kararda: “*Yasaklanmış müdahale, devlet egemenliği ilkesiyle her devletin serbestçe karar vermesine izin verilen konularda ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin seçilmesi ve dış politikanın ifade edilmesidir. Müdahale, serbest kalması gereken bu tercihlere ilişkin zorlama metotları kullanılırsa hukuka aykırıdır.*

---

⁹³ https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_17.pdf (E.T. 29/12/2020)

⁹⁴ Tunç, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, 27.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Yasaklanan müdahaleyi tanımlayan ve gerçekten temelini oluşturan zorlama unsuru kuvvet kullanılan müdahalelerde açıktır...devletin egemenlik ilkesinin gereği olan müdahale etmeme prensibinin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemlerin özgürce belirlenmesini kapsadığını...devletlerin kararlarını özgürce alabilme haklarına yönelik baskı yöntemlerinin kullanılmasının müdahaleyi haksız duruma getireceğini... uluslararası hukukta devletlerin diğer bir devletin muhaliflerini destekleme gibi genel bir haktan söz edilemeyeceğini; bu şekilde bir eylemin yapılması halinde uluslararası örf ve adet kuralı haline gelen müdahale etmeme prensibinin ihlal edilmiş olacağını ve eylemin doğrudan veya dolaylı olarak kuvvet kullanımını içermesi halinde uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasının yasaklanması ilkesine aykırılığın da gerçekleşeceğini” belirtmiştir.⁹⁵ Divan, 1949 Korfu Boğazı Kararı’nda da, “sözde müdahale hakkının geçmişte ağır suiistimallere yol açan bir güç politikası olduğunu ve uluslararası hukukta kabul edilemeyeceğini” belirtmek suretiyle vurgu yapmıştır.⁹⁶

Bu kararlara göre, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin belirlenmesi ve dış politikanın oluşturulması konuları yasaklanmış müdahale kapsamındadır. Ancak, müdahale, özgür

---

⁹⁵ ICJ Reports, 1986, parag. 106-110,

⁹⁶ ICJ Reports, 1949, parag. 109; Pazarıcı (1989), s. 25.

olması gereken bu tür seçimler ile ilgili “zorlayıcı” yöntemler kullandığında hukuka aykırı hale gelir.⁹⁷ Müdahale, askeri kuvvet kullanılmasını içermeyen müdahaleler (siyasi ve ekonomik müdahaleler) ve askeri müdahaleler (doğrudan müdahale-dolaylı müdahale) şeklinde tasnif edilebilir. Dolaylı askeri müdahaleler ise dolaylı silahlı saldırı ve saldırı ile dolaylı kuvvet kullanma olarak ikiye ayrılabilir.⁹⁸

Devletin ulusal yetkisine giren konuların neler olduğu net olarak belli değildir ve bu konular zaman içerisinde değişim göstermektedir. Örneğin, bir dönem devletin ulusal yetki alanında görülen insan hakları konusu gelişen uluslararası hukukla birlikte ulusal yetkinin sınırları dışına çıkmıştır. Bu nedenle insan haklarına aykırı hareket eden devletlere karşı kuvvet kullanarak müdahale haricindeki siyasi ve ekonomik müdahaleler/zorlayıcı tedbirlere başvurulabilir.⁹⁹

Müdahale etmemeye ilişkin kural, *jus cogens* bir kural değildir.¹⁰⁰ Ayrıca, başkaldıranlara savaşıyor sıfatının tanınmasından önceki dönemde, yalnızca iktidardaki hükümet uluslararası kişiliğe sahip olduğundan, üçüncü devletin bu hükümete, ülkedeki başkaldırmayı bastırmak amacıyla –o hükümetin rızasıyla- yardım etmesini önleyen herhangi bir

---

⁹⁷ Shaw, s. 837.

⁹⁸ Başeren, s. 97-102.

⁹⁹ Başeren, s. 95-96.

¹⁰⁰ Başeren, s. 98.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

uluslararası hukuk kuralı yoktur. Fakat meşru hükümete başkaldıranlara yardım edilemez, edilirse, devlet egemenliğinin ihlali ve uluslararası hukuka aykırı bir müdahale olur.¹⁰¹ Görüldüğü gibi, uluslararası örf ve adet hukukunun genel bir prensibi olan müdahale etmeme ilkesi ile devletlerin, herhangi başka bir devletin iç ya da dış işlerine doğrudan ya da dolaylı bir biçimde zorlama metotları kullanarak müdahale etmesi yasaklanmıştır.

Uluslararası hukukta tartışmalı olmakla birlikte tek taraflı müdahaleyi haklı hale getirdiği ileri sürülen nedenler, yurt dışındaki vatandaşlarını korumak amacıyla müdahale, kendi ülkesinde vatandaşlarının temel insan haklarını çiğneyen devlete müdahale, meşru müdafaa hakkının kullanılması gerektiriyorsa, self-determinasyon hakkını kullanan halka yardım için müdahale ve bir antlaşmaya dayanarak ya da ilgili devletin çağrısı üzerine müdahale olarak sayılabilir.¹⁰²

3. Davet / Rıza

Davetle müdahalede ev sahibi devlet kendi ülkesi içerisinde yabancı askeri birliklerin bulunmasını talep ederek, kuvvet kullanmalarına rıza göstermektedir. Böylece normalde uluslararası hukuka aykırı olabilecek eylemler hukuka uygun hale

---

¹⁰¹ Karaosmaoğlu, s.18..

¹⁰² Keskin, s. 107.

gelmektedir. Davetle müdahalenin uluslararası hukuka uygun olabilmesi için davetin uluslararası hukukta öngörülen kurallara uygun olarak yapılması gerekir. Aksi takdirde davetin hukuka uygun olmaması davetle yapılan müdahaleyi hukuka aykırı hale getirecektir. Ayrıca bunun yanında davetle müdahalenin sınırlarına uyulmaması da müdahalenin hukukiliğini ortadan kaldıracaktır. Bir devlet ulusal yetkisine giren ya da girmeyen herhangi bir konuda bir antlaşma aracılığıyla soruna uluslararası bir nitelik kazandırmış ve başka devletlere ya da uluslararası örgütlere bu konuda birtakım yetkiler tanımışsa, içişlere karışmama ilkesi ancak öngörülen sınırların aşılması durumunda söz konusu olabilecektir. Zira, Ch. Dupuis'nin belirttiği gibi, "eğer karışma hukuk lehinde ve hukukun sınırları içinde gerçekleşirse hukuka uygundur"¹⁰³

“Davet” ifadesi “rızanın” ortaya konma biçimidir. Bir antlaşmaya taraf devletlerin rızasının olması temel unsurdur; çünkü devletler yalnızca kendi rızaları ile hukuken bağlanabilirler. Antlaşmalar bu anlamda devletler arasındaki akitlerdir ve ilgili devletler antlaşmaya rıza göstermedikçe hükümleri onlar açısından bağlayıcı olmaz. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukukuna Dair Sözleşme m. 11 uyarınca bir devletin uluslararası antlaşmalara rızası imza, bir antlaşma teşkil eden belgelerin teatisi, onay, kabul, tasvip veya katılma yoluyla

---

¹⁰³ Pazarcı, (1989), s. 24

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

açıklanabilir. Buna ek olarak üzerinde mutabık kalındıysa başka herhangi bir usulle de gerçekleştirilebilir.¹⁰⁴

Uluslararası hukukta devletler, egemenlik yetkisini kullanmada uluslararası hukukun öngördüğü yükümlülükler dışında başka hiçbir otoriteye bağımlı değildir. Ayrıca devletler, ülke üzerindeki egemenlik yetkilerini münhasır bir biçimde kullanır. Devletin temel unsurlarından olan ve üstün otorite kabul etmeyen egemenlik, tanımı gereği egemenliğin sınırlandırılmasına rıza göstermeyi de içerir. Devletlerin antlaşma yapma yoluyla yükümlülük altına girmeleri egemenlik yetkisinin terki olarak değerlendirilemez. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD) 17.8.1923 tarihli Wimbledon Davası kararında "Divan, bir devletin herhangi bir şeyi yapma ya da yapmama yükümü altına girdiği bir antlaşma yapmasını egemenliğinin terki olarak görmeyi reddeder. Kuşkusuz, her sözleşme bir yükümlülük doğurmak suretiyle devletin egemen haklarının kullanımına, bu kullanıma belirli bir yön vermesi anlamında, bir kısıtlama getirmektedir. Ancak, uluslararası bağlantılar yapma yetkisi bizzat devlet egemenliğinin bir sonucudur." (C.P.J.I., Serie A, No. 1, s. 25) hükmüne varmıştır. Devletin ülkesi üzerinde münhasır yetkiye sahip olması sebebiyle, dışarıdan o ülkeye müdahalede bulunmak yasaklanmıştır. Böylece uluslararası hukukta temel bir prensip olan devletlerin egemenliği, diğer bir

---

¹⁰⁴ Shaw, s. 658-659.

uluslararası hukuk prensibi olan iç işlerine müdahale etmeme prensibini doğurmuştur. (BM anlaşması 2/7: İç işlerine müdahale yasağı)¹⁰⁵

Rızanın açıkça veya üstü kapalı, önceden, geçmişe yönelik veya müdahale esnasında da verilebileceği belirtilmektedir. Ancak geçmişe yönelik rızada, SSCB'nin Macaristan ve Çekoslovakya müdahalelerinde görüldüğü üzere, baskı ve zorlamayla müdahale edilen devletin yönetim değişikliği neticesinde, müdahale eden devletin isteği doğrultusunda irade gösterilmesi nedeniyle rızanın geçerliliği tartışmalı hale gelmektedir. Rızanın üstü kapalı gösterilmesinde ise ispat zorluğu bulunmaktadır.¹⁰⁶

Rızanın önceden yapılmış bir antlaşma ile verilmesi normalde sorunsuz gibi görüle de, Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinde görüldüğü gibi, bazen durum karmaşıklaşabilmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmasının Yunanistan tarafından ihlal edildiği kabul edilmesine rağmen Türkiye'nin Garanti Anlaşması'nın kendisine verdiği garantörlük hakkına dayanarak gerçekleştirdiği 1974 Harekâtı uluslararası camiada genellikle olumsuz karşılanmıştır. Devletlerin çoğu Garanti Antlaşmasını göz ardı ederek, içişlerine müdahale etmeme prensibine vurgu yapmışlardır. Kıbrıs Harekâtı

---

¹⁰⁵ Pazarıcı, s.20-21

¹⁰⁶ Tunç, s. 80-81.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

önceden yapılan bir antlaşmaya dayanılarak, fakat “mevcut hükümetin aksi yöndeki iradesine rağmen” yapılan nev’i şahsına münhasır bir müdahaledir.¹⁰⁷

Rıza, diğer bir devlet, devletler grubu veya bölgesel örgütlere verilebilir. Rıza, diğer devletlerin kuvvet kullanması için verilebileceği gibi, talep edilen devletlerin silahlı kuvvetlerinin ev sahibi devletin ülkesinde salt olarak bulunması ya da ordusunun eğitimi için de verilebilir.¹⁰⁸

Bir antlaşmanın geçerli olabilmesi için tarafların özgür iradesine dayanması gerekmektedir. İrade serbestliğini sakatlayan nedenlerin varlığı halinde antlaşmanın hukuki geçerliliği de sakatlanmış olacaktır. 1969 Viyana Sözleşmesi m. 42, bir antlaşmanın geçerliliğine ve yürürlükte kalmasına yalnızca Viyana Sözleşmesi’nin hükümleri uyarınca itiraz edilebileceğini öngörmektedir. 1969 Viyana Sözleşmesi’nde iç hukuka dayalı yetkisizlik durumları (m. 46, 47), hata (m. 48), hile (m.. 49) ve antlaşmayı yapacak temsilcinin ayartılması (m. 50) nisbi butlan sebebi; temsilci üzerinde zor kullanılması (m. 51) ve devlet üzerinde kuvvet tehdidi ya da kullanılması (m. 52) ise mutlak butlan sebebi olarak sayılmıştır. Sözleşme’de sayılan

---

¹⁰⁷ Keskin, s. 123-124.

¹⁰⁸ Tunç, s. 21-22.

iradeyi sakatlayan hallerin bulunması durumunda yapılan antlaşma ve dolayısıyla davet geçersizdir.¹⁰⁹

Tek taraflı işlemle yapılan davette, bir devlet sahip olduğu hakkını bundan böyle kullanmayacağını ifade etmek suretiyle askeri müdahaleye gösterdiği rızayı geri çekebilir. Müdahaleye antlaşma yoluyla rıza gösterilmesi halinde fesih ya da çekilme hakkının tek taraflı bir biçimde kullanılması 1969 Viyana Sözleşmesi'ne göre şu durumlarda mümkündür: i) antlaşma hükümleri bunu öngörmüşse ii) tarafların fesih ya da çekilme hakkını tanıma niyetinde oldukları çeşitli verilerden anlaşılıyorsa iii) antlaşmanın doğası gereği tek taraflı fesih hakkının tanındığı kanısı doğarsa iv) öteki taraf antlaşmayı uygulamıyorsa ya da temel hükümlerini çiğniyorsa. Ancak müdahaleye rıza gösteren antlaşmaların “doğası gereği” tek taraflı fesih hakkı tanındığının kabulü gerekmektedir. Çünkü askeri müdahaleyi yetkilendiren antlaşmalar çekilme açısından diğer antlaşmalardan farklı bir nitelik taşımaktadır. Tüm uluslararası antlaşmalar devletlerin bağımsızlığını sınırlayan hükümler taşımakla birlikte askeri müdahaleyi yetkilendiren antlaşmalar devletin bağımsızlığı ve devlet egemenliğine ilişkin temel değerleri hedef almaktadır. Ayrıca böyle bir antlaşmadan çekilme halinde diğer devletin askeri müdahalesi kuvvet kullanma teşkil etmektedir ve uluslararası hukuka göre, devletlerin sorumluluğunu doğuran antlaşmadan çekilmeye karşı önlem olarak kuvvet kullanılamaz.

---

¹⁰⁹ Shaw, s. 679-681; Tunç, s. 83-84.

Devletlerin Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeler m. 50/1(a)'da “Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda yer aldığı şekilde kuvvet kullanmadan veya tehdidinden kaçınma yükümlülüğü, “karşı önlemlerden” etkilenmeyen yükümlülükler” arasında sayılmıştır. Dolayısıyla diğer devletlere askeri müdahale hakkı tanıyan bir antlaşmadan, rıza gösteren devletin tek tarafı geri çekilmesi halinde, diğer devletlerin askeri müdahale hakkı söz konusu olamayacaktır.¹¹⁰

Davet/rızanın mahiyeti genel olarak ortaya konduktan sonra, şimdi de daveti yapacak olan devleti temsil etmeye yetkili makamın belirlenmesi ve bu makamın belirlenmesinde demokratik meşruiyete sahip olmasının gerekli olup olmadığı, self-determinasyon hakkının davetle müdahalenin geçerliliğine etkisi gibi hususları incelenecektir.

3.1. Devletin Temsili Ve Davete Yetkili Makam

Uluslararası hukukta uluslararası anlaşmaya taraf olma ehliyeti olan devletler ve uluslararası örgütler kendileri adına anlaşma görüşmelerini yapma ve antlaşmanın içeriğini kesinleştirme yetkisine kimlerin sahip olduğunu kendi iç hukuksal düzenlemeleri ile belirleme yetkisine sahiptirler. Ulusal düzenlemelerin bu konuda bir hüküm içermemesi halinde, uluslararası hukuka göre yetkili kişiler iki gruba ayrılarak

---

¹¹⁰ Tunç, s. 95-98.

incelenebilir. Birinci grup, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m. 7’de belirtilen Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Dışişleri Bakanlarının, görevleri gereği ve yetki belgesine başvurmaksızın genel olarak; ikinci grup, diplomatik misyon başkanları, devletler tarafından bir milletlerarası konferans veya bir milletlerarası örgüt veya organlarından birine akredite olan temsilcilerin ise “görev alanları ile sınırlı olarak” devletlerini temsil ettikleri kabul edilir. Ayrıca, devlet temsilcisi, “uygun bir yetki belgesini gösterdiği zaman; ilgili Devletlerin uygulamasından veya diğer şartlardan niyetlerinin o şahsın bu amaçlar için Devleti temsil ettiğini kabul etmek ve ‘yetki belgesini ’bertaraf etmek olduğu ortaya çıktığı zaman; devletleri temsile yetkili olduklarının kabul edileceği belirtilmiştir.¹¹¹

Uluslararası hukukta genel olarak devletleri temsil etmeye yetkili makam hükümet olarak kabul edilmektedir. Devlet uygulamalarına bakıldığında hükümetlerin devlet adına anlaşmalar yaptığı ve uluslararası ilişkilerinde devleti temsil edenin hükümet olduğu görülmektedir. Yirmi iki ülkenin incelendiği bir çalışmada, uluslararası antlaşma akdetme yetkisinin yürütme organlarına verildiği tespit edilmiştir.¹¹²

---

¹¹¹ Acer - Kaya, s. 82-83; Madde metni için bkz. Kaya, (2020), s. 68.

¹¹² Gözler, Kemal , "Uluslararası Andlaşmaları Akdetme ve Onaylama Yetkisi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, No 2, Nisan-Haziran 2001, s.71-101. (www.anayasa.gen.tr/andlasma.htm; 1.5.2004).

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

T.C. Anayasası'nın 117'nci maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından TBMM'ye karşı Cumhurbaşkanı sorumludur. BMGK'nin kuvvet kullanmaya izin veren bir kararı kapsamında düzenlenecek herhangi bir askeri harekâta katkı yapıp yapmama hususunda TBMM'den izin isteyip istememeye ilişkin takdir yetkisi de Hükümete aittir. TBMM'nin 92. madde kapsamında münhasıran sahip olduğu izin verme yetkisi, ancak Hükümet tarafından bu konuda TBMM'ye bir tezkere getirildiği takdirde devreye girmektedir.¹¹³

UAD Nikaragua kararında, “muhaliflerin talebiyle yapılan müdahalenin iç işlerine karışmama ilkesine aykırı olduğunu”; müdahalenin ancak “devletin temsilcisi olan hükümetin talebiyle yapılması halinde kabul edilebilir olduğunu” ve “muhaliflerden gelen taleple yapılan müdahalenin iç işlerine müdahale etmeme prensibinin ihlali olduğunu” belirtmiştir.¹¹⁴

Davet üzerine yapılacak müdahalenin geçerli olabilmesi için, davetin, hem uluslararası hukuk hem de iç hukuk bakımından davet eden ülkenin yetkili makamları tarafından yapılması gerekmektedir. Devletin üye olduğu uluslararası

---

¹¹³ Balık, s. 67.

¹¹⁴ ICJ Reports, 1986, parag. 209, 109-110.

örgütün daveti yeterli değildir.¹¹⁵ Ancak ayaklanma, darbe, yabancı işgal yoluyla hükümetin değişmesi veya birden fazla hükümet oluşması hallerinde hükümetin devleti temsil yetkisi tartışmalı hale gelmektedir. Bu noktada davetin geçerli olması için daveti yapacak devleti temsil etmeye yetkili makamın belirlenmesinde etkin kontrol ölçütü, demokratik meşruiyet ve negatif eşitlik ilkeleri ileri sürülmüştür.

3.1.1 Etkin Kontrol Ölçütü

Uluslararası hukukta devletlerin “devlet” olarak kabul edilmesiyle ilgili iki temel teori bulunmaktadır. Birincisi diğer devletler tarafından tanınması; diğeri ise, hâlihazırda var olan fiili bir durumun (etkin kontrol) devletler tarafından kabul edilmesidir. İkinci teoriye göre, yeni bir devlet, uluslararası hukuktaki devlet olma yeterliliğini, başkalarının rızasıyla değil, elde ettiği fiili durum sonucu elde etmektedir. Söz konusu devlet, kendi çaba ve koşullarıyla hukuki olarak kurulmakta ve daha sonra diğer devletler tarafından tanınmaktadır. Birinci teori ise diplomatik ilişkiler bakımından önem arz etmektedir.¹¹⁶

Etkin kontrol ölçütüne göre, ülke üzerinde etkin kontrole sahip olan hükümet, devletin uluslararası ilişkilerinde irade açıklama yetkisine sahiptir. Hükümetin iktidara nasıl geldiği

---

¹¹⁵ Keskin, s. 123. (1983'te ABD Grenada'ya müdahalesini 1981'de kurulan Doğu Karayip Devletleri Örgütü'nün (OECS) diğer beş üyesi tarafından yapılan bir çağrıya dayanarak yaptığını ileri sürmüştür.)

¹¹⁶ Shaw, s. 316 vd.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

önemli değildir. Ülke üzerinde “de facto” olarak kontrolü sağlayan birim hükümet olarak tanınacak ve devleti temsil edecektir. İngiltere’nin 1950 yılında Çin’de komünist hükümetin yönetimi ele geçirmesinden üç ay sonra komünist hükümeti tanıdığı bildirimde, “yeni hükümetin artık ülkenin büyük bir kısmı üzerinde etkin bir kontrol kurduğu görüldüğünden Çin’in “de jure” hükümeti olma niteliği tanınmaktadır” denilerek etkin kontrol ölçütüne yer verilmiştir. Uluslararası Tahkim Divanı, 1901 yılındaki Dreyfus davasında “halkın üzerinde otorite kurmuş grubun devleti temsil etmeye yetkili hükümeti olduğunu” ifade etmiştir. Tahkime göre: “uluslararası hukukun evrensel olarak kabul edilen prensiplerine göre hükümetin devleti temsil etme kabiliyeti hükümetin başlangıcında ne ölçüde meşru olduğundan bağımsızdır.” Uluslararası Tahkim sonraki davalarda da benzer bir tutum sergilemiştir.¹¹⁷ Ülke üzerinde etkin kontrol sağlamış ve tanınmış olan hükümet, daha sonra bu kontrolü kaybetse bile bir başka grup ülkenin kontrolünü elde edene kadar o devlet adına hareket eden yasal hükümet olarak kabul edilmeye devam edilmektedir.¹¹⁸

Uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelen etkin kontrol ölçütü, uluslararası ilişkilerinde devleti kimin temsil edeceğinin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri olmaya

---

¹¹⁷ Tunç, s. 51.

¹¹⁸ Keskin, s. 122.

devam etmektedir. Etkin kontrol ölçütünün hükümetin temsil kabiliyeti olup olmadığını anlamak için “objektif ve tahkik edilebilir bir temel sunduğu” kabul edilmektedir. Ancak, etkin kontrol ölçütünün tek başına kabul edilmesi, meşru hükümete karşı kuvvet kullanarak kontrolü sağlayan aktörlerin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle etkin kontrol ölçütünün tek kıstas olması eleştirilmekte ve hükümetin demokratik meşruiyete sahip olması gerektiği ileri sürülmektedir.¹¹⁹

3.1.2 Demokratik Meşruiyet İlkesi

Demokratik meşruiyet ilkesini savunanlara göre müdahale için davet edecek olan hükümetin demokratik meşruiyete sahip bir hükümet olması gerekmektedir. Demokratik meşruiyet ilkesiyle genel olarak “seçilmiş hükümet” ve “insan haklarının korunması” unsurları kastedilmektedir. Bu noktada ülkede etkin kontrolü askeri darbe gibi hukuki ve demokratik olmayan yollarla kaybetmiş olan meşru hükümetin davetinin geçerli olup olmayacağı sorunu çıkmaktadır. Bu konuda uluslararası hukukta açık bir düzenleme yoktur. Ancak son dönem devlet uygulamalarına bakıldığında demokratik ve meşru olduğuna ilişkin uluslararası konsensüs olan ve uluslararası toplum tarafından tanınmış hükümetlerin devrile dahi

---

¹¹⁹ Tunç, s. 56.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

davetlerinin geçerli olacağına ilişkin “artan bir isteklilik” görülmektedir.¹²⁰

Uygulamada birçok devlet devrik hükümetlerin tekrar başa geçmesi için askeri müdahalede bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi Kararıyla yapılan Haiti müdahalesi bu konuda en önemli örnektir. Seçilmiş Başkan Aristide'nin 30 Eylül 1991 tarihinde darbeye devrilmesi ve akabinde gelen askeri cunta, (işkence vb. ağır insan hakları ihlalleri işleminin de etkisiyle) BM ve Amerikan Devletleri Organizasyonu tarafından tanınmamış, Aristide devletin meşru temsilcisi olarak tanınmaya devam edilmiştir. BMGK ve Amerikan Devletleri Organizasyonu, Aristide'nin meşru hükümetinin yeniden görevine iade edilmediği, nüfusun kitlesel yer değiştirmesi gibi insani krizlerin meydana gelmesinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit olduğu ya da tehditleri ağırlaştırdığını belirtmiştir. BMGK bu yüzden, “bu kendine mahsus ve istisnai koşullarda” durumun devam etmesinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit teşkil ettiğine karar vermiştir. Güvenlik Konseyi, meşru bir hükümetin yerinden edilmesinin başlı başına barışa yönelik bir tehdit oluşturduğunu belirtecek ölçüde ileri gitmemekle birlikte, bu durumun açık olarak diğer konular ile birlikte 39. madde çerçevesinde yapılacak bir tespite imkan verebilen ve dolayısıyla bağlayıcı nitelikte yaptırım kararları alınmasına izin veren

---

¹²⁰ Tunç, s. 58.

başlatıcı bir faktör olduğunu öngörmüştür.¹²¹ Görüldüğü gibi askeri cuntanın, seçilmiş yönetimi hukuki ve demokratik olmayan yollarla kuvvet kullanarak devirmesi ve sonrasında yaptığı ağır insan hakları eylemleri uluslararası camiada meşru kabul edilmemiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, Haiti müdahalesinde BMGK, müdahale gerekçesinde devrik meşru lider Aristide’ın davetine değil, BMA VII. Bölüm çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına dayanmıştır.¹²²

Güvenlik Konseyi’nin davetle müdahale tanımını kullanma konusundaki isteksizliği, “etkin kontrol ölçütünün uluslararası hukukta hükümetin belirlenmesinde asıl unsur olma özelliğini devam ettirmesine” bağlanmaktadır. Bununla birlikte, etkin kontrol testinin devletin temsilcisini belirlemede tek kıstas olması, devletlerin devrik, meşru hükümeti geniş bir biçimde tanımaya devam etmesi nedeniyle çok şekilci bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu etkin kontrolün tek kıstas olması, halkın iradesine de aykırılık teşkil edecektir. Ayrıca BMGK’nin Haiti ile ilgili 940 sayılı kararında “demokrasinin yeniden tesisinin uluslararası toplumun hedefi olduğunu” vurgulaması da demokratik meşruiyet ilkesinin devletin temsili adına önemini göstermektedir. Ancak demokratik meşruiyet ilkesi uluslararası hukukta bir örf ve adet hukuku normu haline gelmediğinden ve uluslararası hukukta tartışmalı olduğundan devrik liderin daveti

---

¹²¹ Shaw, s. 908.

¹²² [https://undocs.org/S/RES/917\(1994\)](https://undocs.org/S/RES/917(1994)), (E.T. 14/11/2020)

ile yapılacak müdahalelerin BMGK kararı ile yapılması meşruiyet tartışmalarını ortadan kaldırabilir. Devlet uygulamaları ve BM'nin yaklaşımına bakıldığında, demokratik yönetime sahip olmasa da BM nezdinde tanınmış devletlerin askeri müdahale taleplerinin geçerli olduğu; yine BM nezdinde tanınmış, meşru hükümetlerin ülke üzerinde etkin kontrolü zayıflasa dahi askeri müdahale talebinde bulunabilecekleri kabul edilmektedir.¹²³

Netice itibariyle, müdahalenin hukuka uygunluğu bakımından devleti temsil edecek hükümetin belirlenmesinde etkin kontrol ölçütü, temel ölçüttür. Ancak demokratik meşruiyet ilkesi de uluslararası hukukta önem kazanmaya başlamış olup, diğer konular ile birlikte 39. madde çerçevesinde yapılacak bir tespiti imkan verebilen ve dolayısıyla bağlayıcı nitelikte yaptırım kararları alınmasına izin veren bir ölçüt haline gelmiştir.

3.1.3 Negatif Eşitlik İlkesi

Negatif eşitlik ilkesi, iç silahlı çatışma hallerinde her iki tarafın da müdahale talep edemeyeceğini, diğer devletlerin de taraflara yardım edemeyeceğini ifade etmektedir. Devletler iki tarafa da eşit mesafede durmak ve herhangi bir müdahalede bulunmamak zorundadır. Bu ilkenin temel dayanak noktası halkların kendi kaderini tayin hakkıdır. Siyasi istikrarın bulunmadığı ülkelerde, ülkeyi etkin kontrol ölçütüne göre

---

¹²³ Tunç, s. 61-63.

kontrolü altında tutan bir iktidar yoksa negatif eşitlik ilkesine göre hareket edilecek ve tarafların davetleri geçersiz sayılacaktır¹²⁴. Gregory Fox, “eğer bir ülke yeterli derecede bölünmüş ve etkin kontrol ölçütüne göre meşru hükümetin tanımlanması güçleşmişse negatif eşitlik ilkesinin davetin geçerli olup olmadığının belirlenmesinde pratik fayda sağlaması sebebiyle kullanılmasının etkili olabileceğini” ifade etmektedir.¹²⁵

3.2 Self-Determinasyon İlkesi

Self-determinasyon hakkı modern anlamıyla ilk kez 1918 Wilson prensiplerinde dile getirilmiş olup, uygulanan uluslararası hukukta kabulü BMA ile gerçekleşmiştir. BMA'nın m. 1/2, m. 55 ve m. 76 açıkça bu ilkenin geçerliliğini tanımaktadır. Ancak, bu maddelerde yalnızca adı verilen bu ilkenin uluslararası hukuktaki anlamının ve kapsamının belirlenmesi büyük ölçüde 1960'tan bu yana kabul edilen BM kararları ile olmuştur.¹²⁶ UAD,

---

¹²⁴ Alçiçek, s. 13-14.

¹²⁵ Tunç, s. 63.

¹²⁶ Bu ilkeye yer veren ve anlamına açıklık getiren BM Genel Kurulu Kararları 14.12.1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri 13.12.1966 tarihli ve 2189 (XXI) sayılı sömürgeciliğin son bulmasına ilişkin karar

14.12.1962 tarihli ve 1803 (XVII) sayılı Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik Bildirisi

24.10.1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı BMA'na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi

16.12.1966'da kabul edilip, 1976 yılında yürürlüğe giren iki insan hakları sözleşmesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Toplumsal ve

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Namibya'da Güney Afrika'nın Sürekli Varlığı konusundaki 21.6.1971 tarihli danışma görüşünde (C.I.J., Recueil, 1971, s. 31) ve Batı Sahara konusundaki 16.10.1975 tarihli danışma görüşünde (C.I.J., Recueil, 1975, s. 31) bu ilkeyi teyid ettikten sonra anlamı üzerinde de durmuştur.¹²⁷

Self-determinasyon ilkesinin iki yönü vardır. Birincisi devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup, bir halkın dilediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan, seçme hakkı olduğunu belirtmektedir. Bu hakkın en çok siyasal yönetim biçimi ile ilgili olduğu ve özellikle devlet ve hükümet biçimlerinin saptanmasında halklara serbestlik tanınması olarak yorumlandığı görülmektedir.¹²⁸ Self-determination ilkesinin ikinci yönü, bir halkın bağımsız bir devlet kurmak dahil, dilediği devlete bağlı olmayı seçme hakkını belirtmektedir. Ancak, uygulanan uluslararası hukukta halkların bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda, dünyanın siyasal ve toplumsal gerçekleri de göz önünde tutularak, çok farklı biçimlerde anlaşılan halk ve ulus kavramlarının değişik anlamları üzerinde durulmadan, bağımsız bir devlet kurabilmenin ana koşulunun sömürge altında

---

Kültürel Haklar Sözleşmesi (İkiz Sözleşmelerin ortak 1. maddelerinde self-determinasyon hakkına yer verilerek "**Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir.** Sözleşmeye taraf bütün devletler kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterirler" denmiştir. Bu sözleşmelerle **self determinasyon bağlayıcı bir devletler hukuku normu niteliği kazanmıştır.**

¹²⁷ Pazarıcı, (1989), s. 8.

¹²⁸ Pazarıcı, (1989), s. 9.

bir halkın varlığı olduğu kabul edilmektedir. Böylece, bağımsız devletlerin kurulması konusunda uygulamada karşılaşılan yollardan yalnız sömürgelekten kurtulma durumunda Self-determinasyon ilkesine dayanılmasının kabul edildiği ve bir devletin tam bir parçasını oluşturan ülke üzerindeki toplulukların ayrılması yoluyla bir devlet kurulmasında bu hakkın kabul edilmediği görülmektedir. Bunun temel nedeni uluslararası hukukta bugün yerleşmiş bir ilke olarak kabul edilen devletin ülkesinin bütünlüğü ilkesinin varlığıdır. Bu konuda uygulanan uluslararası hukuku değerlendiren çeşitli yazarlar görüş birliği içinde bulunmaktadır. UAD da bu ilkenin uluslararası hukukta geçerliliğini, yalnızca sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması konusunda kabul etmektedir.¹²⁹ Böylece, bir devletin ülkesinde yerleşmiş bulunan çeşitli farklı özelliklere sahip toplulukların yalnızca bu farklılık ögesine dayanarak ilgili devlet ülkesini parçalamalarına karşı çıkılmış olmaktadır. Self-determinasyon ilkesinin devletin ülke bütünlüğü ilkesine aykırı bir biçimde kullanılmayacağı BM Genel Kurulunca 24.10.1970 tarihinde kabul edilen 2625 (XXV) sayılı Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisinde de açıkça öngörülmektedir.¹³⁰

---

¹²⁹ Pazarcı, (1989), s.10. Bkz.: Namibya'da Güney Afrika'nın Sürekli Varlığı konusundaki 21.6.1971 tarihli danışma görüşü, C.I.J., Recueil, 1971, s. 31 ve Batı Sahara konusundaki 16.10.1975 tarihli danışma görüşü, C.I.J., Recueil, 1975, s. 31; Karaosmanoğlu, s. 75-76.

¹³⁰ Pazarcı, (1989), s. 10.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

1949 Cenevre Sözleşmelerine ek olarak kabul edilen 1977 protokolleri savaşılan statüsüne kimlerin tabi olacağını belirleyen ortak 1. maddelerinde, self-determinasyon hakkı çerçevesinde “sömürgeci”, “yabancı” veya “ırkçı” rejimlere karşı savaşılan kişileri de bu statüye dahil etmiştir. Bu durumda sömürge yönetimindeki halkların ve yabancı veya ırkçı yönetim altında bulunan halkların self-determinasyon hakkına sahip oldukları söylenebilir.¹³¹

1970 Dostça İlişkiler Bildirisi'nde self-determinasyon hakkının kullanılmasını güç kullanılarak engellenmesi yasaklanmış, ancak bunun m. 2/4'e aykırı olup olmadığı belirtilmemiştir. 1974 Saldırının Tanımlanması Kararı da self-determinasyon hakkını kullanan bir halka karşı kuvvet kullanma yaşağını tekrarlamaktadır.¹³²

Davetle müdahalenin geçerliliği açısından self-determinasyon hakkı devletlerin iç işlerine müdahale etmeme prensibi ile özdeş görülmekte, iç savaşta devletlerin taraflara yardım etmeme yükümlülüğünü ve self-determinasyon hakkını ihlal edecek biçimde başka bir devlete müdahaleden kaçınma yükümlülüğünü ifade etmektedir. Ancak bunun istisnası taraflardan biri lehine yapılan bir müdahalenin diğer taraf lehine yapılacak karşı müdahaleyi meşrulaştırabilmesidir. Buna göre

---

¹³¹ Keskin, s. 118.

¹³² Keskin, s. 119.

self-determinasyon kapsamındaki bir iç savaş nedeniyle hükümetin diğer devletler tarafından desteklenmesi iç savaşın tarafı olan muhaliflerin karşı müdahale ile desteklenmesini, silah vb. yardımlar yapılmasını meşrulaştırmaktadır.¹³³

Self-determinasyon mücadelesi veren gruplar uluslararası toplum tarafından self-determinasyon hakkına sahip halklardan kabul edilirse, o takdirde hükümet diğer devletlere müdahale davetinde bulunamayacaktır. Aynı şekilde devletler de, self-determinasyon hakkını kullandığını iddia eden grupların daveti ile müdahalede bulunamayacaktır. Self-determinasyon hakkının kullanılması amacıyla dahi olsa kuvvet kullanımı hiçbir şekilde kabul edilemeyecektir. BM Genel Kurulu Kararları self-determinasyon hakkını gerçekleştirmek için kuvvet kullanılmasına yetki vermemekte; yalnızca self-determinasyon hakkını kullanmak isteyen grupların bastırılması için kuvvet kullanılması halinde buna karşı direnişlerinde destek ve yardım almalarına izin vermektedir. BM Genel Kurulu Kararlarının söz konusu grupların kuvvet kullanmasının meşruluğunu onayladığı kabul edilse dahi çoğunluğu Batılı olan devletlerin buna istikrarlı bir şekilde itiraz ettiği düşünülürse bu şekilde bir örf ve adet kuralının oluştuğu söylenemez.¹³⁴

---

¹³³ Tunç, s. 70-72.

¹³⁴ Tunç, s. 76.

Bu nedenlerle self-determinasyon mücadelesi veren grupların diğer devletlerden müdahale daveti geçerli değildir. Ancak kendilerine karşı kuvvet kullanılması halinde söz konusu gruplar BM Genel Kurulu kararlarında da belirtildiği üzere diğer devletlerden yardım talep edebileceklerdir. Self-determinasyon mücadeleleri iç silahlı çatışma olmayıp uluslararası nitelikte olduğundan, kuvvet kullanma yasağı her iki taraf için de söz konusu olup tarafların diğer devletlerden müdahale talebinde bulunması davetle müdahale kapsamında olmayıp, kanaatimizce meşru müdafaa hakkının müşterek kullanımını teşkil edecektir. Ancak burada uluslararası hukukta self-determinasyon hakkının yalnızca sömürgelerin (ve yabancı/ırkçı yönetime karşı) bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda kabul edildiğini tekrarlamakta fayda vardır. (Günümüzde sömürge altında yaşayan halk, en azından şekli açıdan kalmamış, ırkçı ve yabancı yönetim altındaki halk sayısının da azalması sebebiyle bu konu 1970’li yılların sonuna kadar taşıdığı büyük önemi yitirmeye başlamıştır.¹³⁵

SONUÇ

II. Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkileri sonrasında BMA çerçevesinde kurulan düzende, en temel amaç “uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu maksatla, barışa yönelik tehditleri önlemek için etkili ortak tedbirler almak”tır. Bunu sağlamak için

---

¹³⁵ Keskin, 118 ve 121.

ise uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma ve başka devletlerin işlerine müdahale etme yasaklanmıştır. Bu yasaklara biri silahlı saldırı durumunda söz konusu olan meşru müdafaa, diğeri ise BMA'nın VII. Bölümü çerçevesinde alınacak BMGK kararı olmak üzere iki istisna getirilmiştir. Ancak çalışmada incelediğimiz üzere, uluslararası hukukun temeli ve hukuka uygunluk sebebi olan “rıza” (davet/talep) ile olması halinde yapılacak müdahaleler de hukuka uygun kabul edilmektedir. Rızanın devletlerin yetkili makamları tarafından, özgür iradeleri ile ve usulüne uygun olarak gösterilmesi gerekir. Uluslararası hukukta emredici norm olmayan kuralların aksi kararlaştırılabileceğinden ve davetle müdahale de emredici normun kapsamına girmediğinden, ülke üzerinde etkin kontrolü sağlamış ve meşru hükümet yetkililerinin özgür iradeleriyle yapacağı davetle gerçekleştirilen müdahale uluslararası hukuka uygundur. Ancak müdahale davet eden devlete karşı silahlı saldırı boyutuna ulaşırsa o zaman jus cogens yasağın kapsamında olacak ve aksi yönde yapılan anlaşma fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmayacaktır. Muhalif grupların talebi ile yapılan müdahale hukuka aykırıdır. Bazı durumlarda ülke üzerinde etkin kontrolü kaybetmiş, ama demokratik meşruiyeti olan, BM ve uluslararası toplum tarafından tanınan hükümetin davetiyle yapılan müdahaleler de meşru kabul edilmektedir, en azından uluslararası eğilim bu yöndedir. Ancak yazılı belgelerde/kararlarda bu durumdan açıkça bahsedilmemekte, ya BMA VII. Bölüme atıf yapılmakta, ya da koruma sorumluluğu gibi gerekçeler

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

kullanılmaktadır. Ayrıca devletler self determinasyon hakkını kullandığını iddia eden muhalif grupların daveti ile askeri müdahalede bulunamaz. Ancak bu durumda da ortak meşru müdafaa durumu söz konusu olabilir.

Netice itibariyle, davetle müdahale, davet eden devletin rızası sebebiyle uluslararası hukuka uygun kabul edilmektedir. Uluslararası hukuka göre devletler, gerekli gördükleri hallerde ve özellikle çatışma zamanlarında, başka devletlerden askeri yardım talep edebilirler. İnceleme konusu olayda, BMGK, 23 Aralık 2015'de oybirliğiyle kabul edilen 2259 sayılı kararıyla UMH'ni ülkenin tek meşru temsilcisi kabul etmiştir. Türkiye, Uluslararası toplumun ve BM'in tanıdığı Libya UMH ile 27 Kasım 2019 tarihinde "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması" ile "Güvenlik ve Askeri İşbirliği" Mutabakat Muhtıraları imzalamıştır. Bu muhtıralar her iki ülkenin iç hukukuna göre gerekli işlemler yapılarak yürürlüğe konmuştur. Libya UMH, 26/12/2019 tarihinde Türkiye'den resmen hava, kara ve deniz desteği talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine hükümet tarafından Libya'ya asker gönderme tezkeresi TBMM'ye sevk edilmiş ve Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca bir yıl süreyle izin verilmesine ilişkin tezkere TBMM'nin 2 Ocak 2020 tarihli 41'inci oturumunda kabul edilmiştir.

Yukarıdaki geniş açıklamalara göre davetle müdahale yönünden Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin;

- Uluslararası toplumun ve BM'nin tanıdığı Libya UMH tarafından,

- Türkiye'den resmen ve alenen hava, kara ve deniz kuvvetleri desteği talebi/davetine istinaden yapılması sebebiyle çalışmada detaylı olarak incelenen rıza/davet, yetkili makam tarafından yapılma şartlarına ve dolayısıyla uluslararası hukuka uygun olduğu görülmektedir. Davet yapan UMH'nin ülkenin tümü üzerinde etkin kontrolünün olmadığı ileri sürülebilirse de, bu durum çalışmada incelenen uluslararası hukuktaki yaygın uygulamaya ve eğilime uygundur. Libya'da BM Genel Sekreterinin Libya Özel Temsilcisi tarafından açıklanan Eylem Planı, Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu tarafından gerçekleştirilen saldırılar sebebiyle uygulanamamıştır. Dolayısıyla Libya'da diyalog ve barış ortamının kurulabilmesi için UMH'nin desteklenmesinin zorunlu olduğu görülmektedir. Bu durum, demokratik meşruiyet bakımından da UMH ve bu hükümetin davetinin hukuka uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan (dışsal) self-determinasyon ilkesinin konumuz bakımından uygulanma olanağı yoktur. Çünkü uluslararası hukukta hem teorik hem de pratik düzeyde bu ilkenin, (dışsal anlamda) yalnızca sömürge altında yaşayan halkların bağımsızlıklarını kazanma hakkı olarak kabul edildiği yukarıda

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

ortaya konulmuştur. İçsel anlamda self-determinasyon yönünden ise, yani halkın dilediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçmesi hakkı bakımından Türkiye'nin müdahalesi, BM çerçevesinde belirlenen geçiş planında seçim süreci öngörmesi sebebiyle halkın yöneticilerini serbestçe seçmesini öngördüğünden bu hakkın ihlali olarak değerlendirilemez kanaatimdir.

Konumuzla doğrudan ilgili olmamakla birlikte, bir hususa daha değinmekte fayda vardır. Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin BMGK'nin Libya'ya yönelik olarak aldığı 1970 (2011) sayılı kararına aykırı olduğu ileri sürülmektedir. 1970 sayılı Karar'ın (9)'uncu paragrafı Libya'ya yönelik geniş kapsamlı silah ambargosunu düzenlerken, BM'e üye bütün devletlere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu karar uyarınca Libya'ya silah satışı, ihracı ve transferi yasaklanmıştır. Ancak, bu karar 26 Şubat 2011'de Kaddafi rejimine karşı alınmıştır ve gerekçesi de rejim güçlerinin muhaliflere insan haklarına aykırı olarak yaptığı müdahaleyi önlemektir. Bununla birlikte daha sonra Güvenlik Konseyi Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ilan eden 1973 (2011) sayılı kararı almıştır. Bu karar uyarınca devletler, Libya'da sivilleri korumak için "gerekli her türlü önlemi" alabileceklerdir. Hem 1970 sayılı hem de 1973 sayılı BMGK kararı genel itibariyle Koruma Sorumluluğu Doktrini (Responsibility to Protect) ile gerekçelendirilmiştir. 2011'de Libya'ya bu çerçevede müdahalede bulunulmuş ve müdahale Kaddafi Rejimi'nin

devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Daha sonra kurulan UMH, BM tarafından tanınmış ve bu hükümet, Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu tarafından Trablus'a saldırı düzenlenmesi neticesinde Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'nin, Libya'ya asker göndermesinin temel gerekçelerinden birisi de sivilin korunması ve insani trajedinin önüne geçilmesidir. Bu nedenle kanaatimizce, hem uluslararası camiada tanınmış hükümet tarafından yapılan davet ve hem de BMGK'nin halen geçerli olan kararları ve kararlarda vurgu yapılan "Koruma Sorumluluğu Doktrini" çerçevesinde düşünüldüğünde Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin uluslararası hukuka uygun olduğu söylenebilir.

Ayrıca, Libya'daki iş çatışmalara Türkiye ile birlikte Rusya, Mısır, ABD, Fransa, İtalya, BAE vs birçok ülke müdahil olduğundan ülke içerisindeki "iç silahlı çatışmaların" uluslararasılaşması gibi bir durum vardır. Bu durum karşı tarafa başka devletlerin yardım etmesi sebebiyle, BM çerçevesinde meşru kabul edilen UMH'nin yardım talebini/davetini ve bu davete icabet edilerek Libya'ya asker gönderilmesini uluslararası hukuka uygun ve meşru hale getirmektedir. Bu durumda, BMA m. 51'e göre devletlere tanınan "*doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkı*" çerçevesinde saldırıya uğrayan meşru hükümetin *ortak meşru müdafaa hakkına* dayanarak yapacağı talebi üzerine yapılacak müdahale de uluslararası hukuka uygun olacaktır. Nikaragua davasında UAD, ortak meşru müdafaa

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

hakkının teamül hukukunda var olduğunu vurgulamış; ancak söz konusu hakkın kullanılmasının hem ilgili devlet tarafından bu devletin silahlı bir saldırının mağduru olduğuna dair (bu hakkın kullanılması) öncesinde yapacağı bir bildiriye, hem de mağdur devletin yardım amacıyla yapacağı bir talebe bağlı olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin Libya müdahalesi, meşru hükümetin saldırıya uğraması ve açık daveti sebebiyle bu şartları taşımaktadır.

Bu nedenle, Libya'nın BM tarafından tanınmış temsilcisi UMH tarafından, Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu'nun Trablus'a silahlı saldırısı nedeniyle "*doğal bireysel ya da ortak meşru savunma hakkı*" çerçevesinde yapılan yardım çağrısı neticesinde Türkiye'nin, sivillerin korunması ve insani trajedinin önüne geçilmesi amacıyla Libya'ya asker göndermesinin bu yönden de hukuka uygun olduğu söylenilebilir.

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
BMA	: Birleşmiş Milletler Antlaşması
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
EYUCM	: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
m.	: Madde
MC	: Milletler Cemiyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UGK	: Ulusal Geçiş Konseyi
UMH	: Ulusal Mutabakat Hükümeti
USAD	: Uluslararası Sürekli Adalet Divanı

KAYNAKLAR

Abdullah Nusret Alçiçek, “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale”, Hukuk Dergisi 3/1 (2019).

Acer, Yücel – Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukuk, Seçkin Yayınevi, 11. Baskı, Ankara 2020.

Akkutay, Ali İbrahim, Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622099> s. 2-3 (E.T. 26/12/2020)

ALBAYRAK, Gökhan, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği, 2013 [http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya ve b elgeler/24407633.pdf](http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_b elgeler/24407633.pdf)

Aslan, Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Beta Yayınları, 8. Baskı 2015.

Balık, Gürcan, "Anayasa'da “Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Haller” Sorunu" . Uluslararası İlişkiler Dergisi 12 (2015): 47-71.

Başeren, Sertaç Hami.; Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara 2003.

Batur Yamaner, Melike - Öktem, A. Emre – Kurtdarcan, Bleda - Uzun Mehmet C. (Haz.), 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Bozkurt, Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, ikinci Baskı, Ankara 1999

Bozkurt, Enver, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, Asil Yayıncılık, 2007.

Bölme, Selin M. – Ulutaş Ufuk - Özhan, Taha – Küçükkeleş, Müjge (Haz.), Rapor: Libya'da Dönüşüm Sancıları, Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2011.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin, Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 2.

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_2_13.pdf

Fatih TOSUN, Uluslararası Hukuk'ta "Kuvvet Kullanma Ve Karışma" Kavramlarının Değişen Anlamı , s. 100-101.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84536>

Gözler, Kemal, "Uluslararası Andlaşmaları Akdetme ve Onaylama Yetkisi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Dergisi, Cilt 56, No 2, Nisan-Haziran 2001, s.71-101.
(www.anayasa.gen.tr/andlasma.htm; 1.5.2004).

<http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2011faaliyetraporu.pdf>

<http://www.mfa.gov.tr/libya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (E.T.
27/12/2020)

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (E.T.
27/12/2020)

<http://www.tuicakademi.org/uluslararası-hukukta-guc-kullanımı/>
(E.T. 15/11/2020)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54523/74314>
4

[https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/](https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_17.pdf)
[bm_17.pdf](https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_17.pdf) (E.T. 29/12/2020)

[https://undocs.org/S/RES/1970\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/1970(2011)) , 26 Şubat 2011, s.2,
parag.16/1 ve 16/2-a-b-c-d. (E.T. 14/11/2020)

[https://undocs.org/S/RES/1973\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/1973(2011)) , (E.T. 14/11/2020)

[https://undocs.org/S/RES/917\(1994\)](https://undocs.org/S/RES/917(1994)) , (E.T. 14/11/2020)

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50916844> (E.T.
27.12.2020)

<https://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (E.T. 26/12/2020)

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf> (ICJ Reports, 1949) (E.T. 15/11/2020)

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (ICJ Reports, 1986) (E.T. 15/11/2020)

<https://www.milliyet.com.tr/dunya/libyaya-bombardiman-basladi-1366410> (E.T. 14/11/2020)

<https://www.tbmm.gov.tr/komision/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (E.T. 02.12.2020)

https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1238.html (E.T. 31/12/2020)

Karaoğlu, Ali Osman, Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6 (1), Bahar 2019.

Karaosmanoğlu, Ali L., İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Gözlem Matbaacılık, İstanbul 1981

Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Seçkin Yayıncılık, 2020 Ankara, s. 90.

Intervention by Invitation in International Law: The Case of Turkish Military
Action in Libya

Keskin, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

Kuşoğlu, Baran, (2012). Libya: Arap Baharı'na NATO "Katkısı" Yasama Dergisi, (22), 99-118.

Pazarcı, Hüseyin, Jus Cogens, "Uluslararası Hukukta Jus Cogens Kavramı, Prof. Dr. Bülent N. Esen'e Armağan, Ankara 1977, s.365-379.

Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Ankara 1989.

Pazarcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi Yayınları, 5. bs., Ankara 2007.

Shaw, Malcolm N., Uluslararası Hukuk, Çev. Yücel Acer vd. Ankara: TÜBA, 2018

Sur, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayınevi, 2013.

Taşdemir Fatma Terörizm ve Ülke Dışı Kuvvet Kullanma Hukuku, Ankara 2020

Taşdemir, Fatma, Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Adalet yayınevi, Ankara, 2009

Taşdemir, Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma Hakkı, USAK, 2010.

Tosun, Fatih, “Uluslararası Hukuk’ta “Kuvvet Kullanma ve Karışma” Kavramlarının Değişen Anlamı”, Güvenlik Stratejileri Dergisi s. 9, 2009.

Tunç, Abdullah. (2015) Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldız, Dursun; Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su sorunu Açısından Akdeniz’in Doğusu, Bizim Kitaplar, 2008.